

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”

Виконала: студентка 2 курсу 221 групи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Освітньо-професійної
програми Початкова освіта
Петрук Дяр’я Сергіївна

Керівник к.пед.н., доцент Коткова В.В.
Рецензент к.пед.н., доцент Саган О.В.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	6
1.1. Феномен медіаосвіти та медіазасобів у сучасній педагогічній теорії.....	6
1.2. Психолого-педагогічна характеристика дітей молодшого шкільного віку	18
1.3. Медіаграмотність: поняття, мета, завдання, компоненти.....	26
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ ДІЛЬНОСТІ	33
2.1. Методи і форми формування медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку	33
2.2. Аналіз діяльності освітньої організації з формування медіаграмотності молодших школярів	40
2.3. Діагностика рівнів медіаграмотності молодших школярів.....	46
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	65
Додаток А. Анкета «Як я використовую медіа вдома».....	65
Додаток Б. Анкета «Що я знаю про медіа?».....	66
Додаток В. Методика «Драбинка мотивів».....	67
Додаток Г. Кодекс академічної доброчесності	68
Додаток Д. Довідка про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці	70

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена стрімкими змінами в соціокультурній ситуації розвитку України й у світі загалом, що характеризуються інформатизацією всіх сфер життя суспільства. В умовах сучасного інформаційного суспільства одним з першочергових завдань школи, як основного соціального інституту, має стати формування грамотної, культурної особистості, здатної до адаптації в динамічно мінливому світі.

Нині засоби масової інформації виконують функції навчання і просвіти. Вони займають важливу роль в житті учнів, особливо молодшого шкільного віку, впливаючи і позитивно і негативно. Тому учні початкової школи повинні вміти вибірково і критично ставитися і працювати зі ЗМІ та іншими джерелами інформації, відповідно мати достатній рівень медіаграмотності, що проявляється у формуванні універсальних навчальних дій.

Аналіз державного освітнього стандарту початкової загальної освіти дав змогу визначити вимоги до освітніх результатів учнів. Особистісні і міжпредметні результати освоєння основної освітньої програми початкової школи відображають оволодіння практичними навичками, безпосередньо пов'язаними з медіаграмотністю особистості.

Проблеми в контексті медіаосвіти досліджують такі українські вчені: О. Баришполець, О. Волошенюк, Н. Габор, Н. Горб, В. Іванов, Л. Найдьонова, Г. Онкович, Б. Потятиник, І. Чемерис та багато інших.

І. Челишева зазначає, що освоєння сфери медіа у молодших школярів відбувається методом спроб і помилок, в основному неконтрольованих з боку педагогів і батьків, внаслідок чого відбувається негативний вплив засобів масової інформації на дитину [53].

А. Губанова, звертає увагу на те, що чим раніше дитина навчиться взаємодіяти з медіа, тим менше шкоди їй буде нанесено, оскільки в іншому випадку, цей процес може набути некерованого характеру і завдати шкоди

раніше, ніж медіаграмотність сформується природним шляхом, стихійно [17].

Грунтовний аналіз наукової літератури та сучасних наукових досліджень дав змогу виявити, що формування медіаграмотності стає дуже важливим аспектом в умовах сучасного світу, проте в науковій літературі не в повній мірі вивчено питання формування медіаграмотності молодших школярів у позанавчальній діяльності.

Результати теоретичного аналізу проблеми формування медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку, її недостатня розробленість і одночасно наявність протиріччя між необхідністю формування медіаграмотності молодших школярів та недостатністю методів і форм цієї діяльності в організації позанавчальної діяльності стали передумовами вибору теми дослідження: «Формування медіаграмотності молодших школярів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана як складова науково-дослідної теми кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Об'єкт дослідження – процес формування медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – методи і форми формування медіаграмотності молодших школярів у позанавчальній діяльності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати методи і форми формування медіаграмотності молодших школярів у позанавчальній діяльності та діагностувати рівень сформованості досліджуваної якості в умовах закладу загальної початкової освіти.

Завдання дослідження:

- 1) конкретизувати поняття «медіаосвіти»;

2) визначити поняття, мету, завдання та компоненти медіаграмотності;

3) обґрунтувати методи і форми формування медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку у позанавчальній діяльності;

4) діагностувати рівень медіаграмотності молодших школярів.

Для розв'язання дослідницьких завдань використано такі **методи дослідження**:

1) теоретичні – аналіз, систематизація та узагальнення наукових ідей для уточнення сутності і структури медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку, обґрунтування методів і форм розвитку досліджуваного феномену в поза навчальній діяльності;

2) емпіричні – вивчення досвіду реалізації медіаосвіти в початковій школі; діагностичний експеримент для визначення сучасного стану формування медіа грамотності молодших школярів у поза навчальній діяльності.

Експериментальна база. Дослідження проводилося на базі Козацького ліцею Новокаховської міської ради.

Практичне значення дослідження – узагальнення проблеми формування медіа грамотності молодших школярів в поза навчальній діяльності можуть бути використані в практичній роботі вчителів початкових класів, у змісті професійної підготовки майбутніх вчителів, у процесі педагогічної практики студентів зі спеціальності «Початкова освіта».

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження відображені у статті «Медіаосвіта в закладі освіти» у збірнику тез X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасний рух науки», 2-3 квітня 2020 року (м. Дніпро).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Феномен медіаосвіти та медіазасобів у сучасній педагогічній теорії

З поняттям медіа пов'язано багато термінів і понять, серед яких популярним сьогодні є феномен „медіаосвіта”. Аби встановити сутність значення досліджуваного феномену необхідно конкретизувати термін „медіа” (від лат. „*media*” – засіб) та з'ясувати змістовні характеристики цієї дефініції:

- форми визначення досліджуваної категорії різними мовами мають однаковий зміст і різняться в основному стилістично;

- поняття „медіа” в сучасному світі найчастіше вживається як аналог термінів ЗМК – засоби масової комунікації та ЗМІ – засоби масової інформації;

- терміни, що відбивають будь-яке явище або процес, пов'язаний із застосуванням медіа в освіті, матимуть компонент *media* (наприклад, медіапсихологія, медіатехнологія, медіаосвіта, медіапедагогіка, медіакультура, медіакомпетентність, медіатекст та ін.).

Нині активізувались дослідження проблем пов'язаних з медіа всесвітньої наукової спільноти.

Виникнення й формування поняття „медіа” має давню історію. Термін „*media*” з'являється в англійській мові з XVI ст., у XVII ст. починає використовуватися у філософії, а з XVIII ст. означеним терміном визначали газети, що були першими ЗМІ в історії. З середини XIX ст. поняття „медіа” набуває сучасного сенсу – як поширення повідомлень за допомогою особливих технічних засобів зв'язку (пошта, телеграф) [29, с. 156 – 160].

За результатами аналізу наукових джерел встановили відсутність однозначного визначення досліджуваного феномену „медіа”:

– медіа – це канали та інструменти; їх використовують, щоб зберігати, передавати й подавати інформацію або дані (American Psychological Association (APA);

– медіа досить широке поняття, яке включає всю сукупність технологічних засобів і прийомів передавання інформаційного повідомлення різної форми вираження (друкована, музична, аудіо, відео) конкретним споживачам;

– медіа – це носії повідомлень, які доставляються за допомогою технологій (текст – у друкованих та інтернет джерелах; звук – у аудіокасетах, радіо- та телепередачах; зображення – у відеокасетах та телепередачах; текст, звук і зображення – у телеконференціях тощо) [17].

У контексті нашого дослідження ми дотримуємося думки О. Федорова і конкретизуємо медіа як засоби (масової) комунікації – технічні засоби створення, запису, копіювання, тиражування, зберігання, поширення, сприйняття інформації та обміну нею між суб'єктом (автором медіатексту) і об'єктом (масовою аудиторією) [33].

Інколи науковці замінюють слово „медіа” тотожними поняттями – „засоби масової інформації” та „засоби масової комунікації”, що відображають ідею зв'язку між різними структурами суспільства й світу загалом.

Однак таке ототожнення в наукових дослідженнях проблем медіаосвіти викликає суперечності, що ґрунтуються на визначенні суттєвих відмінностей у змісті понять ЗМІ та ЗМК і невідповідне вживання окремих значимих частин цілого поняття.

Під час аналізу ключових визначень зважаємо на те, що сучасний стрімкий розвиток медіатехнологій коригує й змістове наповнення поняття „комунікація”. Саме з таких позицій треба розглядати доцільність уживання того чи того терміну. Справедливі в цьому сенсі висновки О. Шарикова. Науковець висловлює таку думку: „ЗМК постають, насамперед, як засоби масової трансляції культури (у широкому сенсі). Звідси випливає, що ЗМК

– засоби масового тиражування соціокультурної інформації”. Масову комунікацію науковець визначає як „соціокультурний феномен, сутність якого полягає у формуванні та підтримці соціальної спільноти через масове тиражування та обмін соціально значущою інформацією, встановлення між „поширювачами” й „одержувачами” цієї інформації зворотного зв’язку, який має, зазвичай, відстрочений характер” [38].

Схожій думки дотримується В. Різун, який також обґрунтовує наукове розмежування двох термінів: „Під ЗМІ ми розуміємо ті ЗМК, які, окрім забезпечення функції спілкування (комунікації), здатні ще й інформувати (преса, радіомовлення, телебачення і т. д.), чого не можуть робити інші ЗМК (телефон, факс, телевізор, радіоприймач і т. д.), бо то є лише засоби передачі інформації, а не інформування [31].

Відповідно до вищезазначених позицій науковців ми розуміємо, що термін засоби масової комунікації має широкий характер.

Отже, поняття „засоби масової комунікації” складається із засобів масової інформації – традиційних засобів і телекомунікаційних засобів на комп’ютерній базі (глобальні комп’ютерні мережі – Інтернет).

Виходячи із зазначеного вище, ми дійшли висновку, що всім цим засобам притаманні спільні якості, а саме – звернення до аудиторії, доступність багатьом людям, корпоративний зміст виробництва й поширення інформації. Одночасно вважаємо, що близьким за змістом до до терміну „медіа” є „засоби масової інформації”.

Отриманні узагальнення та конкретизація феномену „медіа”, встановлення його змістового зв’язку з поняттями ЗМК та ЗМІ дають змогу перейти до пошуку наукової конкретизації феномену „медіаосвіта”.

У сучасній науковій літературі термін „медіаосвіта” трактується по-різному, зважаючи на його змістовний аспект.

У різних мовах різним є і саме написання терміна медіаосвіта (разом, окремо, через дефіс). В англійській мові термін позначається двома словами *media education*, у французькій та іспанській мовах трапляється іменниково-

прийменникові словосполучення. У перших працях російського дослідника О. Шарикова, досліджуваний термін писався через дефіс, однак пізніше наприкінці 90-х років у наукових працях лабораторії Технічних засобів освіти і медіаосвіти (за ред. Л. Зазнобіної) спостерігалось написання терміна одним словом – медіаосвіта [28, с. 13].

Деякі вчені пов'язують перше вживання терміну „медіаосвіта” з 1973 роком, а саме засіданням сектору інформації ЮНЕСКО спільно з Міжнародною радою кіно, телебачення та аудіовізуальної комунікації. Однак інші науковці визначають, що у 1959 році вперше канадець М. МакЛюен написав навчальну програму з медіаосвіти, активне застосування якої в освітньому процесі розпочалося з 60-х років ХХ ст. у Великій Британії, Канаді, Німеччині, США, Франції. Не дивлячись на те, що теорію та практику медіаосвіти у світі розробляють уже протягом тривалого часу, остаточної визначеності щодо цього терміна ще немає [31, с. 6], наприклад, у документах ЮНЕСКО медіаосвіта (media education) трактувалася як „навчання теорії і практичних умінь оволодіння сучасними засобами масової комунікації, які розглядаються як специфічний і автономний складник загальної педагогічної теорії та практики”. Як бачимо, фахівці ЮНЕСКО чітко відокремлюють опанування медіа від їх використання як знаряддя при навчанні інших наук. У такому тлумаченні медіаосвіта є педагогічним явищем, що не зводиться лише до використання ЗМІ як допоміжних засобів викладання знань із різних дисциплін – математики, фізики чи географії [61, с. 8], оскільки згідно з рекомендацією Ради Європи про освіту з питань ЗМІ медіаосвіта трактується як така освітня діяльність, що спрямована на розвиток знань про ЗМІ, що конкретизуються у сформованому критичному й свідомому, аналітичному ставленні до продукрованої мас-медійної інформації. Така освіта має сприяти розширенню можливостей доступу до інформаційних джерел різноманітного змусту: економічного, політичного, соціального та культурологічного. Тобто основним завданням медіаосвіти є навчання

суспільства орієнтуванню в медіапросторі, забезпечення їхньої здатності до сприйняття, об'єктивного розуміння та доцільного використання інформації ЗМІ, до застереження від руйнівних та негативних впливів неякісної продукції.

Відомий учений Д. Консидайн [58, с. 125] зазначав про одночасне застосування у США обидва поняття: „медіаосвіта” („media education”) та „медіаграмотність” („media literacy”). Однак, ми вважаємо, що перший термін є більш розповсюдженим і відомим широкому загалу. Утім Л. Мастерман, К. Ворсноп, О. Шариков, О. Спичкін та багато інших учених і викладачів вважають, що медіаграмотність – це частина більш широкого й змістовного поняття медіаосвіти. Вищезазначена тенденція знаходить в наш час усе більше однодумців, хоча багато медіапедагогів ототожнюють два терміни. Своєю чергою, ми дотримуємося думки провідного російського медіапедагога О. Федорова, який наголошує, що медіаграмотність – це ціленаправлений результат цілісного процесу медіаосвіти.

Один із авторитетних медіапедагогів та теоретиків медіа Л. Мастерман обґрунтував сім чинників пріоритетності та актуальності медіаосвіти в сучасному світі [60, с. 2]:

1. Високий рівень активності медіа споживачів й насиченості засобами масової інформації сучасного світу.

2. Ідеологічна сторона медіа і їх вплив, як окремої галузі виробництва, на людську свідомість.

3. Стрімке збільшення кількості медіаінформації, посилення механізмів управління та поширення.

4. Інтенсивність проникнення медіа в основні демократичні процеси.

5. Підвищення значущості візуальної комунікації та інформації у всіх галузях.

6. Необхідність встановлення відповідності результатів освіти майбутнім вимогам суспільства.

7. Наростаючі національні та міжнародні процеси приватизації інформації.

Ми поділяємо таку позицію Л. Мастермана і відзначаємо, що медіаосвіта в сучасному світі є актуальною та пріоритетною, зокрема й в освітній системі на всіх її складових.

Американський дослідник Дж. Мейровіц запропонував трактувати медіаосвіту як цілісну систему трьох взаємозалежних компонентів, а саме: змісту ЗМІ, граматики ЗМІ та розумного засвоєння ЗМІ. Під змістом медіаосвіти, на думку вченого, варто розуміти формування уявлення про дійових осіб ЗМІ, теми тощо. Граматика ЗМІ визначає знання про характерні особливості окремого виду мас-медіа, а розумне засвоєння ЗМІ передбачає сформованість специфічних умовностей, модальності та вимог до обробки певної інформації при використанні кожного окремого виду ЗМІ [62, с. 96 – 108]. Грунтуючись на такому підході до трактування поняття „медіаосвіта” варто дотримуватися поетапності, здійснювати послідовну трансформацію від простого до складного з метою спрощення та кращого засвоєння інформації.

Видатний теоретик медіа Дж. Гербнер [59, с. 81] дотримується думки про необхідність навчитись критично мислити, а отже усвідомлено оцінювати, міркувати, тобто проявляти психічну, емоційну, пізнавальну активність, яка повинна бути спрямована на вирішення конкретної проблеми.

Цікаву думку висловили фахівці ЮНЕСКО щодо медіаосвіти як частини із основних прав кожного громадянина, що полягає у свободі самовираження і права на отримання достовірної інформації та є дієвим інструментом забезпечення демократії. Саме тому медіаосвіта рекомендована для включення до національних навчальних планів усіх держав, у систему додаткової, неформальної та „пожиттєвої” освіти [63]. Отже, медіаосвіта належить до основних прав людини і має тривати, удосконалюватися протягом усього життя.

Сучасні медіадослідники визначають медіаосвіту як окрему педагогічну науку або сферу наукових знань. Так, наприклад, О. Журин у визначенні медіаосвіти виділяє „педагогічну науку”. Керуючись узагальненнями проведених зіставлень поглядів окремих дослідників (Ж. Гоне, Л. Зазнобіна, А. Тібо, О. Федоров та ін.), і організацій (Рада Європи, ЮНЕСКО, CLEMI) на предмет медіаосвіти, науковець обґрунтував позитивні й негативні сторони проаналізованих дефініцій медіаосвіти, що стали підґрунтям для його авторського розуміння „медіаосвіти як:

- педагогічної науки, що вивчає вплив засобів масової інформації на дітей та підлітків і розробляє теоретичні питання підготовки учнів до зустрічі зі світом ЗМІ;

- практичної спільної діяльності вчителя та учнів з підготовки дітей і підлітків до використання засобів масової інформації та до розуміння ролі медіа в культурі і сприйнятті світу;

- освітньої галузі, змістом якої є знання про роль ЗМІ в культурі і сприйнятті світу та вміння ефективною роботи з медійною інформацією” [21, с. 119 – 127].

Медіаосвіта забезпечує виконання таких основних завдань: підготувати молоде покоління до життєдіяльності в сучасних інформаційних умовах, до об’єктивного сприймання різноманітної інформації, забезпечити необхідні уміння розуміти її, прогнозувати наслідки її впливу, опановувати невербальні форми комунікації за допомогою технічних засобів” [30]. При цьому, звичайно, не слід забувати про ідею „рівноправності учасників навчального процесу” [6, с. 31] і про етичний складник розвитку медіаграмотності.

Слідуючи ідеям британського вченого Л. Мастермана, значна кількість вітчизняних науковці сучасності тісно пов’язують медіаосвіту також із розвитком критичного мислення.

Важливою умовою реалізації медіаосвіти в Україні стала розроблена Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція від 21 квітня

2016 р.). Саме цим документом медіаосвіта визначається вагомим компонентом осучаснення національної системи освіти. Концепція розроблена на основі результатів вивчення сучасного стану медіакультури українців та досвіду в організації медіаосвіти міжнародної спільноти. Так, основні положення Концепції віддзеркалюють завдання, що відображені у Паризькій програмі-рекомендації з медіаосвіти ЮНЕСКО (від 22 червня 2007 р.) та резолюції Європарламенту щодо медіаграмотності у сфері цифрової інформації (від 16 грудня 2008 р.).

Щодо основної мети вітчизняної Концепції, то вона визначається як сприяння розвитку ефективної системи медіаосвіти в Україні з метою забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у вихованців медіаобізнаності, медіаграмотності і медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей [25].

У Концепції сформульовано визначення таких ключових термінів і понять, як медіаосвіта, медіапедагогіка, медіакультура, медіаграмотність, медіакомпетентність тощо; визначено основну мету, відповідні завдання, пріоритети та напрями розвитку медіаосвіти, етапи й умови її реалізації. Основними формами медіаосвіти в документі визначені існуючі складники сучасної системи неперервної освіти в Україні: шкільна, позашкільна, вища школа, батьківська, медіаосвіта дорослих. Пріоритетною виокремлена шкільна медіаосвіта, що повинна стати головною інтегративною ланкою в забезпеченні цілісної системи медіаосвіти. Звертається увага на організацію за участю громадських об'єднань і медіа виробників різних форм позашкільної освіти, налагодження суспільного діалогу з метою оптимізації медіаосвітньої діяльності [25].

Зважаючи на зазначені вище аспекти, ми дійшли висновку, що в Україні мають місце певні теоретичні розробки та концептуальні напрями в цій галузі. Але зауважимо, що, по-перше, у західних країнах існує стала практика медіаосвіти, яка може бути основою для орієнтації; по-друге,

теоретичні напрацювання більшості вітчизняних науковців спрямовані в основному не на формування критичного мислення автономної особистості (на відміну від західних науковців), а на уміння користуватися медіаобладнанням та можливостями медіа в освітньому процесі. Українські медіапедагоги визнають, що в галузі медіаосвіти Україна все ще відстає від багатьох країн [36, с. 163].

У ході проведеного аналізу наукової літератури з'ясовано, що поняття „засоби медіаосвіти”, „засоби мас-медіа”, „засоби масової інформації”, „медіатехнології” мають дещо спільне у трактуванні і часто ототожнюються в наукових джерелах.

М. Духовна була однією з перших, хто запропонував класифікацію технічних засобів навчання. Вчена запропонувала виокремлювати такі засоби за способом сприйняття інформації. За такою ознакою зроблено поділ на візуальні (зорове сприйняття інформації), аудитивні (слухове сприйняття) та аудіовізуальні (інформація сприймається органами зору та органами слуху одночасно) [52]. Спектр сучасних медіа можна також класифікувати за цими ознаками. До візуальних медіа належать преса, фотоматеріали, комп'ютерна графіка; до аудитивних – аудіозапис; до аудіовізуальних – кіноматеріали, телебачення, відеопродукція, ресурси Інтернету).

Наукова позиція О. Федорова, висловлена ним класифікація медіа має для нашого дослідження найбільший науковий інтерес. Науковець пропонує поділ медіа на групи за такими ознаками:

- 1) *за типом головного засобу передавання інформації* (преса, радіо, кіно, телебачення, відео, комп'ютерні мережі та ін.);
- 2) *за каналом сприйняття* (аудіо, відео, аудіовізуальні, знакові – текстові, графічні);
- 3) *за місцем використання* (персональні, групові, масові, локальні, робочі, транспортні тощо);
- 4) *за спрямуванням впливу на свідомість* (ідеологічні, естетичні,

політичні, пізнавально-навчальні, екологічні, морально-виховні, економічні);

5) *за цілями використання* (ознайомчі, освітні, комунікаційні, розв'язання проблем, розважальні, соціальноуправлінські);

б) *за результатами впливу на особистість* (розвиток кругозору, самопізнання, самовиховання, самонавчання, самоствердження, самовизначення, соціалізація) [48].

Отже, за результатами науково-дослідницьких джерел маємо змогу відмітити паралельне існування декількох класифікацій медіа в науковій теорії. Однак разом з тим класифікація засобів медіаосвіти відображена досить стисло і фрагментарно. Для нашого дослідження важливими є напрацювання О.Кравчишиної [27], яка запропонувала авторську класифікацію засобів медіаосвіти, що схематично зображено на Рис. 1.1.

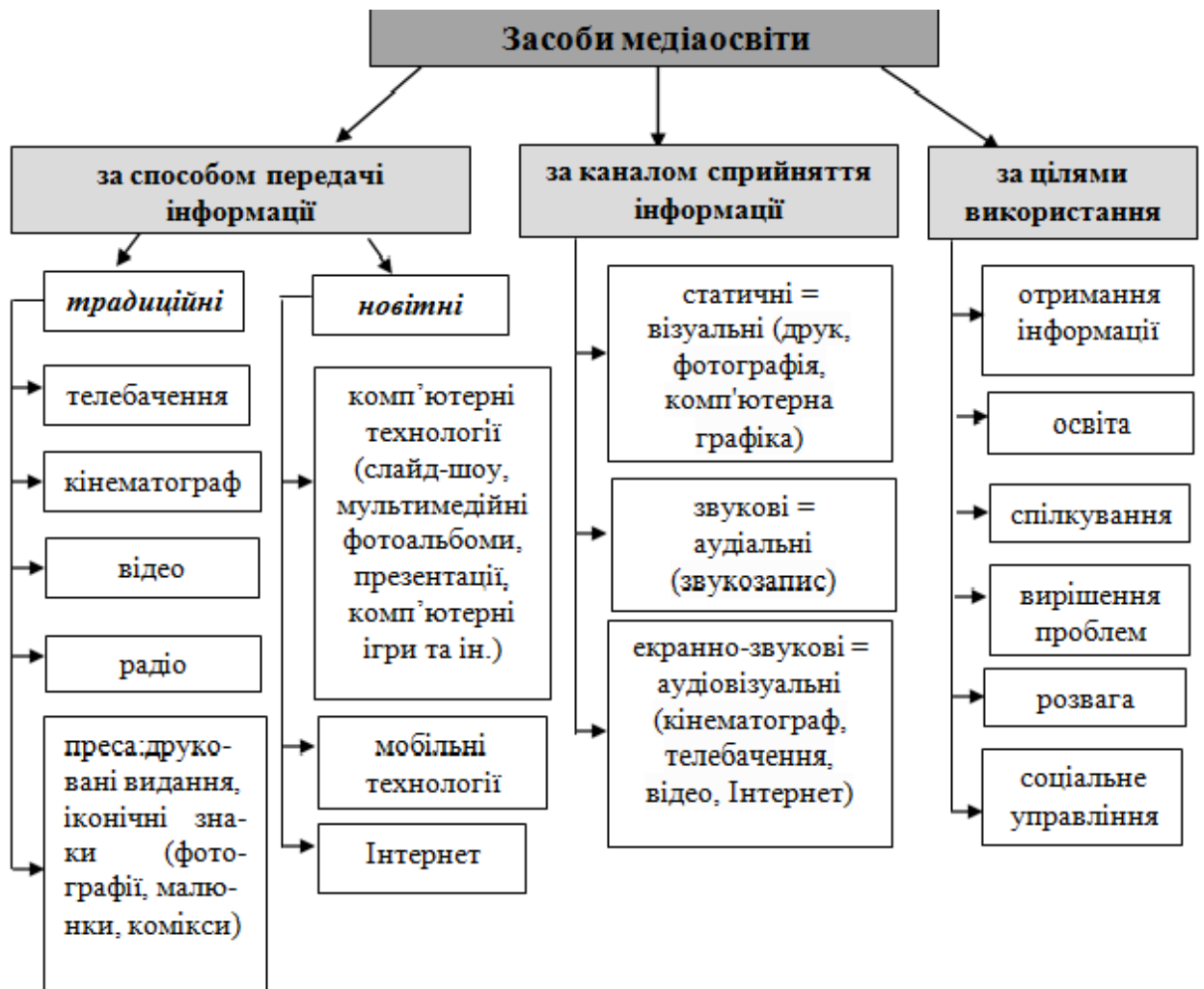
Як бачимо на рис. 1.1. засоби медіаосвіти можна умовно поділити на три групи за відповідними ознаками:

- *за способом передачі інформації* (традиційні; преса; та новітні: комп'ютерні технології (слайд-шоу, мультимедіаматеріали, комп'ютерні ігри тощо); мобільні технології;

- *за каналом сприйняття* (аудіальні, візуальні, аудіовізуальні);

- *за цілями використання* (ознайомчі, освітні, комунікаційні, розв'язання проблем, розважальні, соціальноуправлінські).

Ці класифікації засновані перш за все на відмінності використовуваних у медіа кодів, знакових комплексів. У періодичній пресі представлена двійкова знакова система: природна мова в друкованій формі та іконічні знаки (фотографії, малюнки, комікси), а також різного роду шрифтові виділення, способи розташування тексту (верстка) і т. п. Щодо радіо слід говорити про тріаду: усне мовлення + природні звуки (шуми) + музика.

Рис. 1.1. Класифікація засобів медіаосвіти

Розглядаючи сучасні медіа за класифікацією щодо каналу сприйняття, то під ними у вузькому сенсі розуміються ті цифрові / електронні медіа, що створюють можливим інтеграцію різних медіа в певному комп'ютерному представленні (мультимедіа) – гіпертекст, інтерактивність і моделювання. Сьогодні до електронних медіа належать радіо, ефірне, кабельне, супутникове телебачення, відео, комп'ютерні мережі та ігри [32].

Учені наполягають на тому, що медіаосвіта в початковій школі повинна продовжити формування в молодших школярів сучасних уявлень про роль інформації та інформаційних процесів у суспільстві, сприяти розвитку мислення в умовах великого інформаційного потоку [34, с. 24].

Під час застосування засобів медіаосвіти в роботі з дітьми молодшого шкільного віку, беззаперечно, необхідно враховувати характер дитячого сприймання, основними властивостями якого є: емпіричність, пов'язана з

недостатністю особистісного досвіду та незасвоєнням критеріїв аналізу й оцінки поведінки, підвищена нецілеспрямована активність сприймання, зосередження основної уваги на дієвому початку в поведінці героя, результативність сприймання тощо. Крім того, сприйняття дітей дошкільного віку є емоційним і некритичним. Своє внутрішнє „Я” вони легко ототожнюють з „Я”- персонажем, тобто відбувається ідентифікація з образом [22, с. 142 – 157].

Ми поділяємо погляди науковців щодо врахування індивідуальних та вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку в процесі реалізації медіаосвіти та досягнення поставлених завдань і формування медіа грамотності останніх. Вважаємо, що існує беззаперечна необхідність у врахуванні особливостей сприйняття дітей молодшого шкільного віку в процесі безпосередньою діяльністю молодших школярів з медіапродукцією. Також робимо акцент на важливості керування з позиції дорослого, процесом позитивного залучення медіа в життя молодших школярів, уникаючи негативного впливу на формування гармонійної особистості дітей молодшого шкільного віку.

Варто зауважити, що інтеграція засобів медіаосвіти в освітній процес початкової школи сприятиме активізації наочно-чуттєвого сприйняття молодших школярів, забезпеченню більш легкого й міцного засвоєння знань у їх образно-понятійній цілісності та емоційній забарвленості, матиме значимий вплив на формування світогляду, сприятиме розвитку абстрактно-логічного мислення та оптимізації часу навчання.

Дидактичні відеоматеріали спрощують та оптимізують процес демонстрації різноманітної інформації, ілюструючи пояснення вчителя або доповнюючи теоретичний матеріал; вони здатні розширювати кругозір в тій чи тій галузі знань; формувати уявлення про об'єкт вивчення, явища, події та ін.; створити умови для мотивації пізнавальної діяльності дітей; управляти процесом пізнання; узагальнювати навчальний матеріал; організувати самостійну пізнавальну діяльність; розвивати розумову

діяльність дітей [44, с. 5].

Отже, медіаосвіта викликає численні дискусії в наукових колах щодо визначення сутності означеного феномену та вживання ключових понять даної наукової галузі, більше того, немає єдиного і однозначного тлумачення. Проте всі вчені мають спільну думку, що медіаосвіта покликана допомогти розв'язанню завдань підготовки нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах. А саме: сформувати критичне ставлення до медіапродукції, підготувати дітей до розуміння ролі різних медіатекстів, навчити розбиратися в якості отриманої масової інформації, усвідомити наслідки її впливу на психіку і здоров'я людини, опанувати способами комунікації на основі невербальних форм і за допомогою технічних засобів.

Незважаючи на те, що медіаосвіта не є обов'язковим предметом в жодному освітньому стандарті, її вплив в освіті молодших школярів значущий і вимагає участі вчителів, адже медіаосвіта сприяє формуванню культури сприйняття сучасної картини світу, аналізу, інтерпретації медіа, розвитку світогляду учнів, формування особистісних якостей.

1.2. Психолого-педагогічна характеристика дітей молодшого шкільного віку

Згідно з найбільш поширеною у вітчизняній психології вікової періодизації Д. Б. Ельконіна, межі молодшого шкільного віку можуть бути визначені в інтервалі від 6-7 до 10-11 років [57].

У молодшому шкільному віці відбувається подальший фізичний і психофізіологічний розвиток дитини, що забезпечує можливість систематичного навчання в загальноосвітній організації.

Перш за все, вдосконалюється робота головного мозку і нервової системи. До 7 років відбувається морфологічна дозрівання лобного відділу великих півкуль, що створює можливості для здійснення цілеспрямованої довільної поведінки, планування і виконання програмованих дій [43].

Проте найважливіші, специфічно людські відділи головного мозку, що відповідають за програмування, регуляцію і контроль складних форм психічної діяльності, у дітей молодшого шкільного віку ще продовжують формуватися, внаслідок чого недостатнім виявляється регулюючий і гальмівний вплив кори на підкіркові структури.

Така недосконалість регулюючої функції мозку виявляється у властивих молодшим школярам особливостях поведінки, організації діяльності та емоційної сфери: вони легко відволікаються, не здатні до тривалого зосередження, збудливі, емоційні.

Зміни в м'язовій системі сприяють збільшенню фізичної сили дітей. Розвиток крупних м'язів дещо випереджає розвиток дрібних, саме тому діти краще виконують порівняно сильні і розмашисті рухи, ніж ті, які вимагають точності [41]. У зв'язку з цим першокласникам важко писати в межах рядка, координувати рухи руки, не робити зайвих рухів.

Не дивлячись на підвищену фізичну активність дітей, в цілому для них характерна підвищена стомлюваність, занепокоєння, підвищена емоційна збудливість і потреба в русі.

Мотиваційна сфера і самосвідомість активно розвивається у 7-11-річних дітей. Одними з найважливіших потреб стають прагнення до самоствердження і отримання визнання від дорослих: вчителів, батьків, а також однолітків, що зокрема пов'язані з навчальною діяльністю і її успішністю [14].

Так само, в молодшому шкільному віці у дитини виникає безліч позитивних змін і перетворень. Цей вік є сприятливим періодом для формування особистісного пізнавального ставлення до світу, освітніх навичок, організованості та саморегуляції.

Під час освітньої діяльності якісно змінюються, трансформуються всі сфери розвитку дитини. Починається ця перебудова з інтенсивного розвитку інтелектуальної сфери.

Згідно з положеннями Л. Виготського про системний характер

розвитку вищих психічних функцій, в молодшому шкільному віці "системоутворюючою» функцією є мислення, і це позначається на інших психічних функціях, які інтелектуалізуються, усвідомлюються і стають довільними [54].

Здійснюється поступовий перехід від наочно-образного до словесно-логічного мислення. Спочатку молодші школярі на уроках більше займаються вивченням наочного матеріалу, але поступово відбувається скорочення такої роботи.

Коли дитина стає здатною на логічно вірні міркування, у неї починає формуватися система наукових понять, опановуючи яку у неї починає розвиватися і теоретичне мислення, що дозволяє вирішувати завдання, ґрунтуючись на внутрішніх ознаках й істотних властивостях досліджуваного об'єкта.

Розвиток мислення у молодших школярів відбувається в тісному взаємозв'язку з промовою. Зі збільшенням словникового запасу, з розвитком писемного мовлення, з оволодінням уміння конструювати мовлення з урахуванням мети комунікації у дитини формується довільність мови, завдяки якій вона може усвідомлено висловлювати свої думки.

Так як мислення стає домінуючою психічною функцією, воно починає визначати поступово роботу всіх інших психічних функцій (пам'яті, уваги, сприйняття).

Пам'ять молодшого школяра характеризується мимовільністю. Дитина в цей період вікового розвитку легше запам'ятовує те, що створює у неї емоційне враження.

У зв'язку з тим, що освітня діяльність вимагає від дитини довільного запам'ятовування матеріалу, у молодших школярів поступово починає розвиватися довільна пам'ять.

У цьому віці у школярів добре розвивається механічна пам'ять, набагато повільніше йде розвиток смислової або логічної пам'яті. Це пов'язано з тим, що в перші роки навчання школяреві необхідно

запам'ятовувати велику кількість нового матеріалу, який не потребує особливого осмислення, наприклад, заучування віршів або порядку букв в алфавіті. Але для формування довільного запам'ятовування у молодших школярів необхідно звернути більшу увагу на розвиток не механічної пам'яті, а смислової, яка будується на освоєнні школярами мнемічних прийомів (раціональних способів запам'ятовування).

Поступові зміни в розвитку пам'яті спричинені тим, що молодший школяр, по-перше, починає усвідомлювати особливе мнемічне завдання. По-друге, в молодшому шкільному віці дитина опановує прийоми запам'ятовування [11].

Переважаючим видом уваги на початку навчання є мимовільна увага. Навіть в спробах зосередити свою увагу молодші школярі часто не помічають головного та істотного, відволікаючись на окремі, яскраві, виділяючі ознаки в речах і явищах.

Так як увага дітей тісно пов'язане з мисленням, їм буває важко зосередити увагу на незрозумілому, неосмисленому матеріалі. Спочатку увагою учнів управляє вчитель, повністю контролюючи виконання навчального завдання учнями. Потім шляхом постійних вправ у довільній увазі, вольових зусиль для зосередження учень набуває вміння самостійно зосереджуватися на вивченні того чи іншого матеріалу.

Сприйняття також характеризується мимовільністю, не дивлячись на те, що елементи довільного сприйняття зустрічаються вже в дошкільному віці [43].

До вступу в перший клас у дітей спостерігається висока гострота зору і слуху; молодші школярі добре орієнтуються серед великої кількості форм і кольорів. Але у них ще відсутній систематичний аналіз самих властивостей і якостей предметів, що сприймаються.

Слабкість аналізу сприйняття, в певній мірі, компенсується емоційністю дітей молодшого шкільного віку. Тому для розвитку довільного сприйняття у молодших школярів, вчителі навчають дітей

спостереженню, орієнтують на різні властивості об'єктів, включаючи емоційно-чуттєву сторону, що притаманна конкретному матеріалу. І до закінчення цього вікового періоду у дитини сприйняття ускладнюється і поглиблюється, зокрема процесами аналізу, диференціювання, приймає організований характер [43].

Молодший школяр прагне до знань, він вчиться оперувати ними, у нього відбувається активний інтелектуальний розвиток, формування пізнавальних інтересів і встановлення довільності всіх психічних процесів.

Однак, розумові операції, що здійснюються молодшими школярами, ще далекі від досконалості, але їх становлення свідчить, що у дитини сформувався внутрішній план дії, тобто здатність оперувати деякими уявленнями «в умі», орієнтуватися в умовах завдання, планувати хід його розв'язання, програвати і оцінювати різні варіанти виконання у внутрішньому плані [9].

Молодший шкільний вік характеризується зміною соціальної ситуації розвитку у дітей, що становить собою специфічну для кожного вікового періоду систему відносин особистості в соціальній дійсності, відображена в її переживаннях і реалізується нею в спільній діяльності з іншими людьми [13].

Нова соціальна ситуація кардинально змінює спосіб життя дитини. Ставши школярем, вона починає займати нове положення в суспільстві, на неї накладаються соціально значущі обов'язки, які їй доводиться виконувати самостійно без допомоги дорослих. Дитина переходить від вільних необмежених рамками дій до обов'язкових, що сприяє формуванню у неї відповідальності і визначає значимість її діяльності.

Причинами зміни соціальної ситуації розвитку є вихід дитини за межі сім'ї, розширення діапазону значущих осіб. Молодшому школяреві доводиться пристосовуватися до нових відносин з дорослими. У цей період у дитини виникає нова структура відносин «дитина-дорослий», яка диференціюється на «дитина-учитель» та «дитина-батько». Через те, що

структура «дитина-учитель» стає домінуючою, змінюються відносини дитини з батьками й однолітками [43].

Учитель, будучи центром соціальної ситуації розвитку, стає авторитетом для дитини. Відносини, які складаються в системі «дитина-учитель» надзвичайно важливі і пронизують все життя дитини.

Ці відносини опосередковані соціально значущими і обов'язковими для виконання правилами і нормами. Шкільний учитель виступає в ролі носія соціально-культурних вимог. Неухильно виконуючи вказівки педагога, молодший школяр освоює вимоги, які пред'являє йому суспільство. Таким чином, ставлення «дитина-учитель» стає ставленням «дитина-суспільство» [43; 9].

У цей період дитина молодшого шкільного віку активно залучається в різноманітних видів діяльності, як ігрової, трудової, спортивної та мистецької. Однак провідне значення в молодшому шкільному віці набуває учіння.

Навчальна діяльність молодшого школяра не є простим відвідуванням закладу освіти або набуттям системи знань як таких. Знання можуть бути побічним результатом гри, відпочинку або праці.

Навчальна діяльність - це такий вид діяльності, який безпосередньо спрямований на засвоєння певної системи знань та умінь. Лише за умови постановки спеціальної свідомої мети навчитися чомусь новому, чого раніше не знав або не вмів, можна говорити про особливий вид діяльності - навчання [55].

Визначаючи структуру навчальної діяльності, Д. Ельконін виділяє в ній такі структурні компоненти:

- мотивація;
- навчальні завдання;
- навчальні дії та операції;
- контроль;
- оцінка [57].

Формування навчальної діяльності відбувається поступово. Так як дана діяльність є досить складною, то дитині потрібно досить багато часу і зусиль для її становлення. Спочатку навчальна діяльність здійснюється спільно з учителем, строго під його керівництвом. Надалі дитина починає самостійно освоювати і реалізовувати структурні компоненти навчальної діяльності.

Не дивлячись на те, що в молодшому шкільному віці навчальна діяльність є провідною, дитина в цей період може освоювати й інші види діяльності. Наприклад, відвідувати різні гуртки та секції, читати книги, дивитися науково-популярні телепередачі, і таким чином отримувати нові відомості, які їй цікаві і які можуть не входити в програму початкової загальної освіти. З цього випливає, що на формування навчальної діяльності можуть вплинути й інші види діяльності молодшого школяра.

Також для формування самостійної навчальної діяльності важливо включення дитини в навчальне співробітництво з однолітками. Рівнозначне, в порівнянні з учителем, партнерство дозволяє самостійно шукати рішення, поставлених завдань, здійснювати взаємний контроль і оцінку результатів діяльності. Завдяки вмінням, отриманим в процесі спільної навчальної діяльності групи однолітків, дитина відпрацьовує окремі компоненти навчальної діяльності.

Також молодший шкільний вік є періодом формування моральних ідей і правил. Саме в цей період закладається фундамент майбутньої особистості, змінюються взаємовідносини з людьми, ставлення до різних видів діяльності, до самого себе.

Особистісні взаємини лежать в основі «малих груп» в молодшому шкільному віці, і часто сформовані в їх межах відносини є для учня більш значущими. У малих групах, як правило, складаються свої норми поведінки, свої інтереси, а також з'являються лідери.

Вступ до класного колективу відіграє істотну у розвитку соціальних почуттів і особистості молодшого школяра. Міжособистісна взаємодія і з

однокласниками, і вчителями, отримання певного місця в системі відносин однолітків забезпечує практичне оволодіння школярем нормами і правилами суспільної поведінки [55].

Молодший школяр активно засвоює навички комунікації, уміння встановлювати і підтримувати дружні контакти. В період початкової школи відносини з однолітками істотно змінюються. У першому класі сприйняття молодшого школяра, як правило, визначається опосередкованим ставленням вчителя до нього та рівнем успішності, а вибір одного залежить від зовнішніх обставин (виявився поруч за однією партою, живуть поблизу).

Поступово, коли кордони молодшого шкільного віку наближаються до 10-11 років, важливе значення починають набувати особистісні якості учня (уважність, самостійність, впевненість у собі, чесність), і врівноспу значенні його організаторські здібності.

На формування особистості в молодшому шкільному віці впливають багато факторів - соціальне оточення, сім'я, школа, а також засоби масової інформації.

У молодшому шкільному віці дитина починає активно використовувати засоби масової інформації, черпати знання з мережі Інтернет, телебачення і журналів. Дані джерела можуть впливати на дитину як позитивно, так і негативно, тому у дітей молодшого шкільного віку важливо формувати основи медіаграмотності з метою формування вибіркового і критичного ставлення до ЗМІ.

Таким чином, проаналізувавши психолого-педагогічну характеристику молодших школярів, можна прийти до висновку про те, що межі молодшого шкільного віку можуть бути умовно визначеними в інтервалі від 6-7 до 10-11 років.

У молодшому шкільному віці змінюється основний вид діяльності - провідною стає навчальна. Поряд зі зміною виду діяльності відбувається зміна соціальної ситуації розвитку у дітей, що пов'язана з виходом дитини за межі сім'ї та розширенням кола значущих осіб.

Навчальна діяльність, вимагаючи від дитини нових досягнень у розвитку мови, уваги, пам'яті, уяви та мислення, сприяє формуванню психологічних новоутворень, таких як наочно-образне мислення, осмислене письмове й усне мовлення, довільність психічних процесів, рефлексія. Зі зміною соціальної ситуації розвитку змінюється і система відносин з дорослими, на перший план виходить система відносин «дитина-учитель».

Учні молодшого шкільного віку починають активно використовувати засоби масової інформації. ЗМІ можуть по-різному впливати на дитину, і саме тому у дітей молодшого шкільного віку важливо формувати основи медіа грамотності для формування адекватного ставлення до ЗМІ.

1.3. Медіаграмотність: поняття, мета, завдання, компоненти

У сучасному світі термін «медіаграмотність» небезпідставно можна вважати широковживаним і актуальним. Його статус багато в чому визначається інформаційними умовами суспільства.

Для того щоб конкретизувати термін «медіаграмотність» варто розмежувати близько вживане поняття «медіакомпетеність». З цією метою визначимо значення понять «компетентність», «компетенція» і спробуємо зрозуміти хто така медійно компетентна людина.

У С. Ожегова під словом компетентний розуміється людина, що 1) знає, обізнана, авторитетна в певній галузі знань; 2) володіє компетенцією; а компетенція - як 1) коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; 2) коло чийхось повноважень, прав [39].

Група розробників нових освітніх стандартів на чолі з академіком В. Шадрикова виходить з визначення, згідно з яким, компетентність – це новоутворення суб'єкта діяльності, що представляє собою системний прояв знань, умінь, здібностей і особистісних якостей, що дозволяє вирішувати функціональні завдання, які становлять сутність професійної діяльності. Компетенція – це коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний, коло чийх-небудь повноважень, прав [54].

Таким чином, ми бачимо, що компетенція відноситься не до суб'єкта діяльності, а до кола питань, що відносяться до діяльності. Тобто компетенції – це функціональні завдання, що пов'язані з діяльністю, які хтось може успішно розв'язувати. А компетентність саме відноситься до суб'єкту діяльності. Це надбання особистості, завдяки якому людина може розв'язувати конкретні завдання [7].

Співвідношення двох категорій спробував описати А. Хуторський. На його думку, компетентність – володіння людиною відповідною компетенцією, що включає також його особистісне ставлення до неї і предмету діяльності. Компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів, і необхідних для якісної продуктивної діяльності по відношенню до них [51].

Таким чином, якщо компетенція – заздалегідь задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки людини, необхідної для її ефективної продуктивної діяльності в певній сфері, то компетентність – вже набута якість особистості (сукупність якостей) і мінімальний досвід діяльності в заданій сфері [7].

Далі, визначивши поняття «компетентність», розкриємо сутність поняття «медіакомпетентність».

Р. Кьюбі використовує термін «медіакомпетентність» до здатності використовувати, аналізувати, оцінювати і передавати повідомлення в різних формах [49].

У визначенні, даному К. Тайнер, медіакомпетентність постає як «здатність знаходити, оцінювати та ефективно використовувати інформацію в особистій та професійній діяльності». У даному трактуванні поняття відзначена потреба в умінні здійснення пошуку і збору необхідної інформації, що є дуже актуальним для сучасного суспільства інформаційних технологій з великим неконтрольованим потоком відомостей, що, в свою чергу, вимагає аналізу та адекватного оцінювання, тобто критичного

мислення. Відповідно до запропонованого дослідження особистість розглядається як активний користувач, що вміє працювати з медіа і застосовує свої медіазнання і медіауміння у всіх сферах діяльності, особливо в професійній [50].

Термін медіакомпетентність, прийнята в педагогіці, трактується А. Кульковим як компетентність в сприйнятті, створенні та передачі повідомлень за допомогою технічних і семіотичних систем з урахуванням їх обмежень, яка заснована на критичному мисленні, а також на здатності до медіатизованного діалогу з іншими людьми [56].

Велику роль в уточненні відповідної термінології зіграло визначення, запропоноване А. Федоровим. За його визначенням, медіакомпетентність особистості – сукупність її мотивів, знань, умінь, здібностей, що дають змогу безпечному використанню, критичному аналізу, адекватній оцінці та передачі медіатекстів в різних видах, формах і жанрах, аналізу складних процесів функціонування медіа в соціумі [47].

Виходячи з визначень медіакомпетентності, даних різними авторами, ми сформулювали своє визначення. Медіакомпетентність – це здатність і вміння знаходити, оцінювати, використовувати, аналізувати, передавати інформацію в різних видах діяльності.

Медіаграмотність - це сукупність знань, навичок і умінь, що дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати і продукувати повідомлення різних за жанрами і формами для різних типів медіа, а також розуміти і аналізувати складні процеси функціонування медіа в суспільстві, їх і вплив», - так звучить одне з академічних визначень. Тобто в основі медіаграмотності лежить модель, яка спонукає людей замислюватися над тим, що вони дивляться,чують, читають. Завдання медіаграмотності полягає в трансформації медіаспоживання в активний і критичний процес, даючи змогу людям краще усвідомити потенційні маніпуляції, а також допомогти зрозуміти роль мас-медіа та ЗМІ у формуванні громадської думки.

Найкраще розпочинати процес формування медіаграмотності ще з юного віку через медіаосвітні елементи в освітньому процесі. Дітей потрібно не захищати від медіа – їх потрібно робити активними учасниками медіапроцесу. В інформаційний час «ньюзмейкером» світового масштабу може стати навіть учень, якщо у нього є смартфон, Інтернет і сторінка в соціальних мережах.

Розглянувши дане визначення можна виділити мету медіаграмотності особистості, яка полягає в розвитку навичок грамотної взаємодії з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного адекватного сприйняття, інтерпретації, критичного аналізу та об'єктивної оцінки медіатекстів, оволодіння різним формами самовираження за допомогою медіатехніки.

Для досягнення цієї мети можна виділити наступні завдання:

- навчити грамотно «читати» медіатекст;
- розвинути здібності до сприйняття і аргументованого оцінювання інформації;
- розвивати самостійність суджень, критичного мислення, потреб, естетичного смаку;
- інтегрувати знання та вміння, отримані на різних навчальних заняттях, в процесі сприйняття, аналізу і творчої діяльності;
- розвинути здібності до сприйняття, ідентифікації, інтерпретації, декодування, оцінки, розуміння, аналізу медіатекстів;
- розвинути комунікативні здібності особистості;
- навчити самовиражатися за допомогою медіа, експериментувати з різними способами технічного використання медіа, створювати медіапродукти / тексти [47].

Для досягнення мети і розв'язання основних завдань виділяють ряд компонентів медіакомпетентності особистості.

А. Федоров розглядає компоненти медіаграмотності особистості, розділяючи їх на сім різних показників. Вчений виділяє наступні

компоненти медіаграмотності особистості:

- мотиваційний (мотиви контактів з медіа і медіатекстів);
- контактний (частота контакту з медіа);
- інформаційний (знання термінології, історії медіакультури);
- перцептивний (здатності до сприйняття медіатекстів);
- інтерпрітаційний / оцінний (вміння критично аналізувати процес функціонування медіа в соціумі і медіатекстів різних видів і жанрів на основі певних рівнів розвитку медіасприйняття і критичного мислення);
- практико-операційний / діяльнісний (вміння вибрати ті чи інші медіа і медіатексти, створювати / поширювати власні медіатексти, вміння самоосвіти в медійній сфері);
- креативний (наявність творчого начала в різних аспектах діяльності (перцептивної, ігрової, художньої, дослідницької тощо), пов'язаної з медіа [45].

Автор робить акцент на активну позицію особистості, яка здатна аналізувати, синтезувати і давати власну оцінку отриманої інформації, володіє критичним і творчим мисленням.

У. Шлудерман вказує на необхідність активізації медіаграмотної особистості по відношенню до засобів масової комунікації і наявності медіазнань і медіаумінь.

У тому ж напрямку мислить медіапедагог С.Дж. Берен, пропонуючи класифікацію умінь, необхідних для медіаграмотної особистості:

- 1) здатність і готовність докласти зусиль, щоб сприймати, зрозуміти зміст медіатексту і фільтрувати «шум»;
- 2) розуміння і повагу сили впливу медіатекстів;
- 3) здатність розрізнати емоційну і аргументовану реакцію у сприйнятті, аби діяти відповідно;
- 4) розвиток компетентного припущення про зміст медіатексту;
- 5) знання умовностей жанрів і здатність визначати їх синтез;
- 6) здатність міркувати щодо медіатекстів критично, незалежно від

того, наскільки впливові їх джерела;

7) знання специфіки мови різних медіа і здатність розуміти їх вплив, незалежно від складності медіатекстів [45].

Розглядаючи процес медіа грамотності особистості, так само важливо враховувати характеристики високого і низького рівня, розроблені Джеймсом Поттером [45].

Характеристика високого рівня медіаграмотності:

- виділення головного сенсу медіатексту;
- аналіз: виявлення основних елементів медіатексту;
- порівняння: визначення схожих і унікальних фрагментів медіатексту;
- оцінка цінності медіатексту або його фрагмента; судження на основі порівняння згідно з визначеним критерієм;
- реферування: здатність створювати короткий, ясний і точний опис медіатексту;
- узагальнення;
- дедукція: використання загальних принципів, аби пояснити окремі відомості;
- індукція: виведення загальних принципів зі спостереження окремих відомостей;
- синтез: здатність повторно збирати елементи в нову структуру [45].

Характеристика низького рівня медіаграмотності:

- слабкий інтелект (щодо розв'язання проблеми і творчих здібностей); слабка пам'ять, здатна іноді запам'ятати тільки дуже важливі речі (наприклад, вночі перед іспитом);
- тематична залежність, відсутність проникливості, тобто нерозуміння того, що є важливим в повідомленнях; потреба в пораднику, помічника, довіднику, керівництві вивчення;
- низька терпимість до багатозначності медіатекстів, невпевненість;
- слабе концептуальне диференціювання при наявності небагатьох

категорій для повідомлень; негативне ставлення до нових повідомлень, які не відповідають звичним категоріям, або спрощення даного медіатексту – перекидання його в найлегшу категорію.

- висока імпульсивність швидко прийнятих рішень [45].

Таким чином, в ході аналізу теоретичної літератури було виявлено що, медіакомпетентність – це здатність і вміння знаходити, оцінювати, використовувати, аналізувати, передавати інформацію в різних видах діяльності. Метою медіакомпетентності особистості є розвиток навичок грамотної взаємодії з медіа, тобто медіа грамотності. В основі медіаграмотності лежить модель, яка спонукає людей замислюватися над тим, що вони дивляться, чувають, читають. Основні завдання спрямовані на розвиток здібностей роботи з інформацією, комунікативних здібностей, критичного мислення, навчання правильно «читати» медіатекст і самовиражатися за допомогою нього. Основними компонентами медіаграмотності особистості є – мотиваційний, контактний, інформаційний (знаннєвий), перцептивний, оцінний, практико-операційний (діяльнісний) та креативний. Виділені компоненти відіграють основну роль у формуванні медіаграмотності молодших школярів.

РОЗДІЛ 2.

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПОЗАНАВЧАЛЬНІЙ ДІЛЬНОСТІ

2.1. Методи і форми формування медіаграмотності дітей молодшого шкільного віку

Визначивши поняття «медіаграмотність», метою якого є розвиток навичок грамотної взаємодії з медіа, розглянемо процес формування медіаграмотності молодших школярів.

Формування – це процес розвитку особистості людини як соціальної істоти під впливом усіх без винятку факторів: екологічних, соціальних, економічних, ідеологічних, психологічних [40].

Основною метою формування медіаграмотності особистості є цілеспрямоване систематизоване накопичення позитивних кількісних і якісних змін у змісті медіаграмотності і досягнення єдності її компонентів в цілеспрямованому спеціально організованому освітньому процесі.

У молодшому шкільному віці формування медіаграмотності відбувається на початковому етапі. У цей період діти тільки починають освоювати медіатехніки і знайомитися із засобами масової інформації. Виходячи з цього, результати медіаграмотності можна представити у вигляді трьох базових компонентів - інформаційного (знаннєвого), мотиваційного та діяльнісного.

Для більш докладного опису цих компонентів в процесі формування медіакомпетентності молодших школярів, потрібно відзначити, що даний процес відбувається як в урочній, так і в позаурочній (позанавчальній) діяльності.

Під урочної діяльністю розуміється діяльність на заняттях, яка здійснюється педагогами і учнями в межах відведеного часу і певного контингенту учнів. Певні заняття включені до класного розкладу.

Певні заняття забезпечують чітке планування і організацію освітньої

роботи, а також регулярне контролювання процесу і результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Однак заняття в ході урочної діяльності мають обмежені можливості для варіативної творчої організації навчання, виховання і розвитку особистості учня, створення найбільш сприятливих умов для самостійної діяльності школярів в процесі формування медіаграмотності. Успішна реалізація перерахованих позицій можлива у позаурочній діяльності.

Позаурочна діяльність – це освітня діяльність, здійснювана в формах, відмінних від класно-урочної, і спрямована на досягнення запланованих результатів освоєння основної освітньої програми [18].

Позаурочна діяльність учнів об'єднує всі види діяльності школярів (крім навчальної діяльності на уроці), в яких можливо і доцільно розв'язання задач, їх виховання і соціалізації. Організація занять в позаурочній діяльності є невід'ємною частиною освітнього процесу в школі. Час, відведений на позаурочну діяльність, використовується за бажанням учнів і в формах, відмінних від урочної системи навчання [16].

Мета організації позаурочної діяльності – це забезпечення досягнення запланованих результатів стандарту: створення умов для становлення та розвитку особистості учнів; формування їх загальної культури, духовно-морального, громадянського, соціального, інтелектуального розвитку, самовдосконалення, забезпечує їх соціальну успішність; розвиток творчих здібностей; збереження і зміцнення здоров'я [35].

Згідно з вимогами нормативно-правових документів, позаурочну діяльність в школі слід організовувати за основними напрямками розвитку особистості:

- спортивно-оздоровчий;
- духовно-моральний;
- соціальний;
- загальноінтелектуальний;
- загальнокультурний [18].

До механізмів, що забезпечують реалізацію виховної складової, відносяться:

- навчальний план освітньої установи, а саме частина, яка формується учасниками освітнього процесу (шкільні наукові товариства, наукові дослідження і т. д.);
- додаткові освітні програми самого загальноосвітнього закладу (внутришньошкільная система додаткової освіти);
- освітні програми установ додаткової освіти дітей, а також установ культури і спорту;
- організація діяльності груп продовженого дня;
- класне керівництво (екскурсії, змагання, диспути, круглі столи, суспільно корисні практики тощо);
- діяльність інших педагогічних працівників (заступники директора з виховної роботи, педагоги-організатори, соціальні педагоги, педагоги-психологи, старші вожаті та ін.);
- інноваційна (експериментальна) діяльність з розробки, апробації, впровадження нових освітніх програм, в тому числі враховуючи регіональні особливості [35].

В основному у позаурочній діяльності застосовуються такі форми роботи, як екскурсії, секції, «круглі столи», гуртки, диспути, шкільні наукові товариства, конференції, олімпіади, змагання, суспільно корисні практики, на добровільних засадах у відповідності з вибором учасників освітнього процесу.

Для реалізації в школі доступні наступні види позаурочної діяльності:

- 1) ігрова діяльність;
- 2) пізнавальна діяльність;
- 3) проблемно-ціннісне спілкування;
- 4) дозвілєво-розважальна діяльність (спілкування);
- 5) художня творчість;
- 6) соціальна творчість (соціально перетворююча волонтерська

діяльність);

- 7) трудова (виробнича) діяльність;
- 8) спортивно-оздоровча діяльність;
- 9) туристсько-краєзнавча діяльність [16].

Залежно від особливостей освітньої організації, а також від особливостей навколишнього соціуму позаурочна діяльність може здійснюватися за різними схемами, наприклад:

- 1) безпосередньо в освітній організації;
- 2) спільно з організаціями і установами додаткової освіти дітей, спортивними об'єктами, закладами культури;
- 3) у співпраці з іншими організаціями та участю педагогів освітньої організації (комбінована схема) [35].

Слід уточнити, що організація позаурочної діяльності через інтеграцію загальної і додаткової освіти є одним із способів реалізації виховної складової освітнього процесу.

Навчальна і позанавчальна діяльність реалізує основні вимоги до результатів освоєння основної освітньої програми початкової загальної освіти, які вказані в державному освітньому стандарті початкової загальної освіти.

Серед вимог до результатів навчання, реалізованих позанавчальною діяльністю, можна виділити особистісні та міжпредметні.

Особистісні включають в себе готовність і здатність учнів до саморозвитку, сформованість стійкої мотивації до навчання і пізнання, ціннісно-сміслові позиції учнів, відображають їх індивідуально-особистісні позиції, соціальні компетенції, система особистісних якостей; сформованість основ громадянської ідентичності.

Міжпредметні вимоги включають в себе освоєння учнями універсальних навчальних дій (их регулятивних, комунікативних), що забезпечують оволодіння ключовими компетенціями, що складають основу вміння вчитися, і міжпредметних понять.

Особистісні результати освоєння основної освітньої програми початкової загальної освіти повинні відображати оволодіння початковими навичками адаптації в умовах динамічних змін і розвитку; прийняття і освоєння соціальної ролі учня, розвиток мотивів навчальної діяльності та формування особистісного сенсу навчання; розвиток самостійності та особистої відповідальності за свої вчинки, в тому числі в інформаційній діяльності та інші [18].

Міжпредметні результати освоєння основної освітньої програми початкової загальної освіти повинні відображати активне використання мовних засобів і засобів інформаційних та комунікативних технологій; використання різних способів пошуку, збору, обробки, аналізу, організації, передачі та інтерпретації інформації відповідно до комунікативних та пізнавальними завданнями і технологіями навчального курсу; в тому числі: вміння вводити текст за допомогою клавіатури, фіксувати (записувати) в цифровій формі вимірювані величини й аналізувати зображення, звуки, готувати свій виступ і виступати з аудіо-, відео- і графічним супроводом; дотримуватися норм інформаційної вибірконості, етики та етикету тощо [18].

Таким чином, особистісні і міжпредметні вимоги до результатів освоєння основної освітньої програми початкової загальної освіти реалізуються в межах позаурочної діяльності. Перераховані вимоги відображають сутність процесу формування медіаграмотності.

Під час реалізації позанавчальної діяльності формування медіаграмотності молодших школярів відбувається за допомогою певної сукупності методів роботи з учнями цієї вікової групи.

Метод - сукупність відносно однорідних прийомів, операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих розв'язанню конкретного завдання [26].

У роботі з молодшими школярами педагоги найчастіше використовують методи виховання і методи навчання.

Серед методів виховання, в даний час найбільш об'єктивної і зручною є класифікація на основі спрямованості, в неї входять такі методи як: методи формування свідомості особистості, методи організації діяльності і формування досвіду суспільної поведінки особистості, методи стимулювання і мотивації діяльності та поведінки особистості [42].

Так само існує система загальних методів навчання. В одній з класифікацій методів навчання виділяється перцептивний підхід. За перцептивним підходом за основу береться джерело передачі інформації і характер її сприйняття, передбачається виділення словесних, наочних і практичних методів навчання, що відображають як діяльність учителя, так і діяльність учнів.

Таким чином, існує певна кількість класифікацій методів навчання і виховання, яка використовується педагогами в роботі з молодшими школярами. Поряд з методами навчання і виховання були виділені методи формування медіаграмотності учнів молодших класів.

Методи формування медіаграмотності молодших школярів можна класифікувати:

За джерелами отриманих знань:

- наочні (ілюстрація і демонстрація медіатекстів);
- словесні (лекція, розповідь, бесіда, пояснення, дискусія);
- практичні (виконання різноманітних завдань практичного спрямування із застосуванням медіаматеріалів).

За рівнем пізнавальної діяльності:

- пояснювально-ілюстративні (повідомлення вчителем певної інформації про медіа, сприйняття і засвоєння цієї інформації аудиторією);
- репродуктивні (розробка і застосування вчителем різних вправ і завдань на матеріалі медіа для того, щоб учні оволоділи прийомами їх розв'язання);
- проблемні (проблемний аналіз певних ситуацій або медіатексту з метою розвитку критичного мислення);

- частково-пошукові або евристичні, дослідницькі (організація пошуково-творчої діяльності навчання) [46].

Одночасно з використанням певних методів формування медіаграмотності молодших школярів обов'язково відбувається за допомогою форм організації означеного процесу.

Форма - спосіб реалізації освітнього процесу, оболонка для його внутрішньої сутності, логіки і змісту. Форма, перш за все, пов'язана з кількістю учнів, часом і місцем навчання, порядком його здійснення [26].

За кількістю учасників виховного процесу виділяють індивідуальні, групові (колективні) і масові форми. Для кожної з них були підібрані найбільш ефективні заходи щодо формування медіаграмотності молодших школярів у позанавчальній діяльності.

У масовій роботі:

- тематичні вечори (вечір соціальної реклами);
- вечори запитань і відповідей (медіа-вікторини);
- тематичні місячники, декадникі, тижні (тиждень мульт-героїв);
- конкурси (конкурс відеороликів).

У груповій роботі:

- класні години («Я в Інтернеті», «На планеті соціальної реклами», «Цікаві журнали», «Що я знаю про ЗМІ»);
- колективні виховні заходи («Ми – юні журналісти»);
- гурткова робота (гурток комп'ютерної графіки).

В індивідуальній роботі:

- читання літератури (читання преси);
- хобі-заняття (створення презентацій, створення роликів, перегляд мультфільмів та кіно);
- самовиховання (освоєння комп'ютера).

Застосування форм і методів, спрямованих на формування медіаграмотності молодших школярів сприяють підвищенню результативності та ефективності досліджуваного процесу, а також

підвищенню інтересу і мотивації дітей до роботи з медіа.

Таким чином, у результаті вивчення ефективних методів і форм формування медіаграмотності молодших школярів у позанавчальній діяльності було виявлено, що досліджуваний процес відбувається як і в навчальній, так і у позанавчальній діяльності. Позанавчальна діяльність є найбільш оптимальним варіантом формування медіаграмотності молодших школярів.

Процес формування медіаграмотності молодших школярів у позанавчальній діяльності відбувається за допомогою таких методів, як словесних, наочних, практичних, пояснювально-ілюстративних, репродуктивних, проблемних і частково-пошукових.

Серед форм, які можуть бути ефективними у формуванні медіаграмотності молодших школярів, були виділені масові, групові та індивідуальні, для кожної з груп були відібрані найоптимальніші заходи формування медіаграмотності молодших школярів у позанавчальній діяльності.

2.2. Аналіз діяльності освітньої організації з формування медіаграмотності молодших школярів

У ході аналізу статуту Козацького ліцею Новокаховської міської ради було виділено, що метою діяльності установи є формування загальної культури особистості учнів на основі державних освітніх стандартів, розвитку інтелектуальних можливостей учнів, виховання ділової, соціально-адаптованої, творчої особистості громадянина України.

Основними завданнями освітньої організації є:

1. Створення умов для підвищення якості освіти, для забезпечення наступності системи освіти;
2. Розвиток здоров'язберігаючого інформаційного освітнього середовища;
3. Освоєння нових підходів до оцінки освітніх досягнень учнів;

4. Впровадження інноваційних технологій у педагогічну практику;
5. Забезпечення єдності урочної та позаурочної діяльності вчителя;
6. Удосконалення системи контролю стану і ведення шкільної документації;
7. Розвиток і виховання творчої індивідуальності школяра в умовах формування нового освітнього середовища.

У ході вивчення діяльності Козацького ліцею було проведено аналіз матеріально-технічного забезпечення. В результаті аналізу було виявлено, що навчальні кабінети оснащені необхідним обладнанням - комп'ютерами, проекторами, інтерактивними дошками, придбані і використовуються в освітньому процесі розмножувальна і копіювальна техніка, аудіо і відео апаратура.

У зв'язку з доступом до інформаційних систем та інформаційно-телекомунікаційних мереж, виявлено, що комп'ютери кабінетів інформатики, предметних кабінетів, адміністративні, об'єднані в локальну мережу і мають вихід в Інтернет (94 комп'ютера).

Ліцей має швидкісний вихід в Інтернет. Щорічно освітня установа закупляє базові пакети ліцензійного загальносистемного і прикладного програмного забезпечення (операційна система Windows, офісні програми) для кожного встановленого комп'ютера.

У ході аналізу діяльності освітньої організації був проведений аналіз позаурочної діяльності. Позаурочна діяльність Козацького ліцею спрямована на досягнення наступних виховних результатів:

- набуття учнями соціального досвіду;
- формування позитивного ставлення до базових суспільних цінностей;
- набуття школярами досвіду самостійної громадської діяльності.

Проаналізувавши Програму розвитку виховної компоненти, були виділені наступні напрями організації виховання і соціалізації учнів у ліцеї:

- Цивільно-патріотичне.

- Моральне і духовне виховання.
- Виховання позитивного ставлення до праці і творчості.
- Інтелектуальне виховання.
- Здоров'язберігаюче виховання.
- Соціокультурне і медіакультурне виховання.
- культуротворче й естетичне виховання.
- Правове виховання і культура безпеки.
- Виховання сімейних цінностей.
- Формування комунікативної культури.
- Екологічне виховання.

З перелічених вище напрямів, в освітньому закладі регулярно проводяться позакласні заходи. Щорічно учні ліцею виїжджають на туристичні зльоти, організовує зимовий спортивно-патріотичний захід «Хортиця», проводить конкурси і концерти для учнів і батьків, такі як «Хвилина козацької слави», «Сильна половина людства» тощо. Учні активно відвідують музеї та виставки, компанії, такі як «Чумак», Інформаційний центр Каховської ГЕС, Музей бойової слави і т.д. Учні щорічно беруть участь в спортивному захід «Козачата», в інтелектуальних заходах всередині ліцею, таких як «Найрозумніший », проводять дні відкритих дверей, тижні англійської мови, беруть участь в акціях, таких як «День боротьби зі СНІДом », беруть участь в олімпіадах, екологічних зустрічах, зльотах волонтерів, літературних вітальнях, проводять день самоврядування та ін.

На базі ліцею діють творчі об'єднання і гуртки. У соціально-педагогічному напрямі функціонують об'єднання «Поведи за собою» і «Шкільна служба примирення». Є спортивна секція з волейболу, природничо - науковий гурток «конструкторського бюро», вокальні заняття «Дитячий хор».

Ліцей активно співпрацює з центром дитячої творчості, в якому організовані такі творчі об'єднання як «Юний гітарист», ізостудія

«Палітра», ансамбль танцю «Калейдоскоп», фольклорний ансамбль «Жайвір», вокальна студія «Глорія». З метою формування медіаграмотності, освоєння сучасних технологій і роботи з інформацією, в ліцеї функціонує гурток комп'ютерної графіки «Зн @ йка». Мета даного гуртка – забезпечити оволодіння учнями основ комп'ютерної графіки, освоєння основних інструментів і прийомів, що використовуються в растровій комп'ютерній графіці, створення малюнків і зображень різного рівня складності. У результаті занять у гуртку, учні знайомляться з різноманітними технологіями обробки зображень, методами створення комп'ютерних малюнків за допомогою графічних редакторів, а також учні виконують різні творчі завдання і розв'язують логічні завдання. Заняття в гуртку розділені на різні вікові групи і проводяться, як зі старшими і середніми класами, так і з молодшими школярами. Всього в освітньому закладі навчається 712 осіб. Гурток комп'ютерної графіки «Зн @ йка» охоплює тільки 47 осіб (7%) із загальної кількості учнів. З 47 осіб, які відвідують гурток, 21 учень (44%) відвідує заняття в старшій віковій групі (15-17 років), їх основна діяльність в межах гуртка спрямована на освоєння технології роботи в програмі Photoshop. Середню вікову групу (12-15 років) відвідує 16 учнів (34%), в процесі занять вони працюють з програмами Paint і Gimp, освоюючи технологію графічного малюнка. Молодша вікова група в гуртку з комп'ютерної графіки охоплює 10 осіб (21%), їх діяльність в межах даного гуртка спрямована на освоєння початкової технології роботи з комп'ютером, початкове освоєння графічних редакторів Paint і KoluerPaint. Із загальної кількості учнів (712 осіб), учні молодшого шкільного віку (1-4 клас) складають 221 учень. З усіх учнів початкової школи, гурток комп'ютерної графіки «Зн @ йка» охоплює тільки 10 осіб (4%).

Крім гурткової діяльності, з метою формування медіаграмотності, класні керівники проводять класні години для учнів, присвячені сучасним джерелам інформації, роботі з комп'ютерами, телефонами і пресою.

На прикладі 5 «А» класу, класним керівником протягом року була

проведена класна година, присвячена формуванню медіаграмотності «Друг мені телевізор?». У ході класної години діти в ігровій формі розповідали про те, що вони дивляться по телевізору і чому їм це цікаво, а також за допомогою гри переконувалися в тому, що не завжди інформація по телевізору може бути достовірною і корисною для них.

Поряд зі шкільними класними годинами в ліцеї проводяться батьківські збори, які також висвітлюють питання, пов'язані з формуванням медіаграмотності дітей, роботою з інформацією і медіа-текстами, впливом засобів масової комунікації на дитину. Наприклад, батьківські збори «Дитина в задзеркаллі» з батьками учнів 7 «Б» класу дозволили створити умови дискусії про комп'ютерні ігри і віртуальну залежність, направити батьків на контроль в домашніх умовах за процесом взаємодії дитини з комп'ютером.

Поряд з внутрішньшкільними заходами, спрямованими на формування медіаграмотності, учні 10-11 класів, взяли участь у міському конкурсі соціальної реклами «Новий погляд».

Даний конкурс спрямований на використання сучасних Інтернет-технологій для розвитку духовно-моральних, позитивних якостей особистості та ініціативності.

У ході підготовки до даного конкурсу, учні придумували і створювали варіанти соціальної реклами в межах заданих тем, таких як «Живи яскраво!», «Моя сім'я – мій скарб», «Здоровий спосіб життя» і т. д.

Конкурс проводився за такими номінаціями:

- «Соціальний плакат» (електронна версія);
- «Соціальний буклет» (паперова і електронна версії);
- «Соціальний відеоролик» (анімаційні фільми, телевізійні відеоролики - електронна версія).

Для підведення підсумків в міському конкурсі «Новий погляд», була сформована конкурсна комісія, а також було відкрито інтернет-голосування за кращу роботу.

У ході аналізу діяльності Козацького ліцею було виявлено, що формування медіаграмотності учнів відбувається за допомогою організації гурткової діяльності, проведенням класних годин і батьківських зборів, а також участю в конкурсах соціальної реклами.

Процес формування медіаграмотності в більшості випадків спрямований на учнів середньої і старшої школи, на учнів молодшого шкільного віку в межах даного напрямку відводиться недостатня кількість часу. З метою найбільш повного вивчення процесу формування медіаграмотності молодших школярів в Козацького ліцею була проведена бесіда з учителем 4 «а» класу і поставлено низку питань. У ході бесіди вчитель пояснив, що існує складність у формуванні медіаграмотності всіх дітей в класі, адже в урочній діяльності дана тема зачіпається недостатньо часто. У позаурочній діяльності, за словами вчителя, формуванню медіаграмотності молодших школярів також приділяється мала кількість часу, основна діяльність по даному виду діяльності спрямована на учнів середньої і старшої школи. Також з метою вивчення процесу формування медіаграмотності в домашніх умовах, було проведено анкетування молодших школярів (див. Додаток А).

В анкетуванні взяли участь учні 4 «А» класу в кількості 23 осіб. На запитання: «Чим ти любиш займатися у вільний час?», 8 осіб (35%) відповіли - гуляти, 13 осіб (56%) вказали - переглядання ТВ, 7 осіб (30%) у вільний час сидять за комп'ютером, 3 особи (13%) читають книжки и четверо (17%) відзначили, что слухають музику. На запитання «Що ти зазвичай дивишся по телевізору?», 14 осіб (61%) вказали мультфільми, 7 осіб (30%) дивляться різноманітні телепередачі, 3 особи (13%) частіше вмикають музичні канали та 12 осіб (52%) дивляться художні фільми. На запитання «Скільки часу ти проводиш удома за комп'ютером?», 16 осіб (70%) вказали, что проводять за комп'ютером більше двох годин в день, а 7 осіб (30%) відповіли, что проводять за комп'ютером менше двох годин. На запитання «Чи читаєш ти вдома газети або журнали?», 4 особи (17%) відповіли ствердно, інші 19 осіб

(83%) не використовують дані джерела інформації в домашніх умовах. На запитання «Чи обговорюєте ви з батьками будь-які фільми, мультфільми, телепередачі вдома?», 9 респондентів (39%) відповіли, що обговорюють з батьками дані теми, а решта 14 (61%) дали негативну відповідь.

Таким чином, анкетування молодших школярів показало, що у вільний час учні в основному вважають за краще дивитися телевізор, сидіти за комп'ютером і гуляти. По телевізору молодші школярі найчастіше дивляться мультфільми, а також різні художні фільми. Після перегляду, в більшості випадків обговорення з батьками не відбувається. Також, значна кількість респондентів вказали, що проводять за комп'ютером більше двох годин на день. Грунтуючись на відповідях дітей, можна зробити висновок, що формуванню медіаграмотності молодших школярів в домашніх умовах також приділяється недостатня кількість часу. За результатами загального аналізу діяльності ліцею, бесіди з вчителем початкової школи та анкетування учнів молодших класів виявлено, що формування медіаграмотності молодших школярів відбувається не в повній мірі. Для більш об'єктивної оцінки рівнів медіаграмотності молодших школярів доцільно провести дослідно-пошукових роботу.

2.3. Діагностика рівнів медіаграмотності молодших школярів

У ході дослідно-пошукової роботи з вивчення процесу формування медіаграмотності молодших школярів, нами проведено діагностичне дослідження рівнів медіаграмотності молодших школярів.

Об'єкт діагностичного дослідження: учні молодшого шкільного віку.

Предмет діагностичного дослідження: медіаграмотність молодших школярів.

Мета діагностичного дослідження: визначити рівні сформованості компонентів медіаграмотності молодших школярів.

Завдання діагностичної роботи:

- підібрати діагностичні методики;

- реалізувати процес діагностики;
- обробити та інтерпретувати отримані результати.

Цільова група діагностичного дослідження – діти молодшого шкільного віку від 7 до 10 років.

У дослідженні взяли участь 23 учні 4 «А» класу Козацького ліцею Новокаховської міської ради.

Як було визначено раніше, медіаграмотність молодших школярів можна оцінити за трьома основними компонентами: інформаційним (знаннєвим), мотиваційним і діяльнісним. У зв'язку з цим для проведення діагностичного дослідження підібрано кілька методик, що дають змогу визначити рівні медіаграмотності молодших школярів за кількома компонентами. Використані для дослідження методики вказані в таблиці 1.

Таблиця 1

Діагностичний інструментарій дослідження компонентів медіаграмотності

Компоненти медіаграмотності	Методика
Інформаційний (когнітивний) компонент	Анкетування молодших школярів «Що я знаю про медіа?»
Мотиваційний компонент	Методика «Драбинка мотивів» (А.С. Зятькова, О.В. Огороднікова)
Діяльнісний компонент	Виконання завдань «У світі комп'ютера» (Н.Ф. Хилько)

Оцінка рівня медіаграмотності молодших школярів за інформаційним компонентом проводилася на основі анкети, розробленої самостійно (див. Додаток Б).

Учням 4 «а» класу було запропоновано низку питань відкритого і закритого типу, на які потрібно було дати письмову відповідь.

За кожну відповідь в анкеті респондентам нараховувався 0 або 1 бал. Яку кількість балів присвоїти відповідям визначалося тим, якою мірою сформовано у молодшого школяра те чи інше поняття про медіа.

Після підрахунку привласнених за відповіді балів, були виділені рівні

медіаграмотності за інформаційним показником:

- високий рівень - від 3 до 6 балів;
- низький рівень - від 0 до 3 балів.

До показників високого рівня медіаграмотності молодших школярів за інформаційним компонентом відносяться:

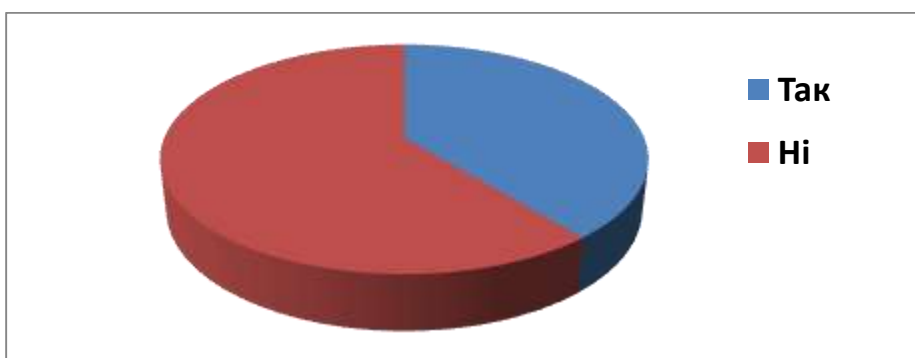
- сформовані початкові уявлення про медіа;
- володіння основними поняттями в сфері медіа;
- здатність дитини оцінювати дії і вчинки в процесі контакту із засобами масової інформації;
- володіння знаннями про безпеку використання медіа.

Низький рівень медіаграмотності молодших школярів характеризується:

- відсутністю у молодших школярів сформованих уявлень про медіа;
- недостатнє володіння основними поняттями в сфері медіа;
- нездатність дитини оцінювати дії і вчинки в процесі контакту із засобами масової інформації.
- відсутність знань про безпеку використання медіа.

Обробка отриманих даних.

На запитання «Чи знаєш ти що таке «медіа»?» відповіді дітей розподілилися наступним чином: 9 осіб (39%) відповіли на дане питання ствердно, інша частина класу в кількості 14 учнів (61%) не мають уявлення про поняття «медіа» (Рис. 2).

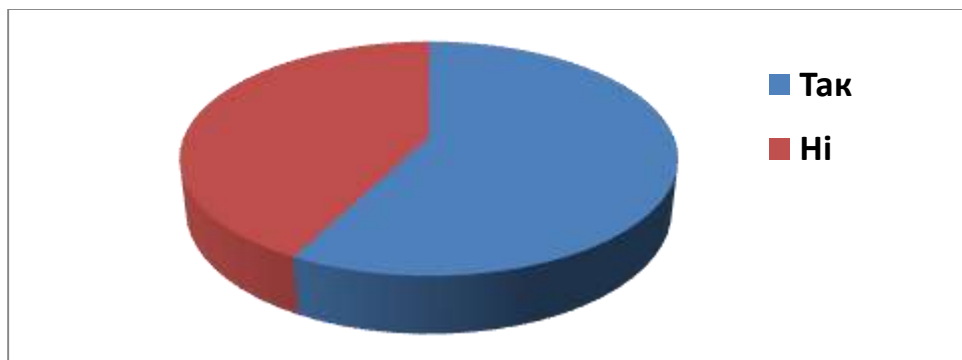

Рис.2. «Чи знаєш ти що таке медіа?»

На запитання «Чи знаєш ти, що таке ЗМІ (засоби масової інформації)?»

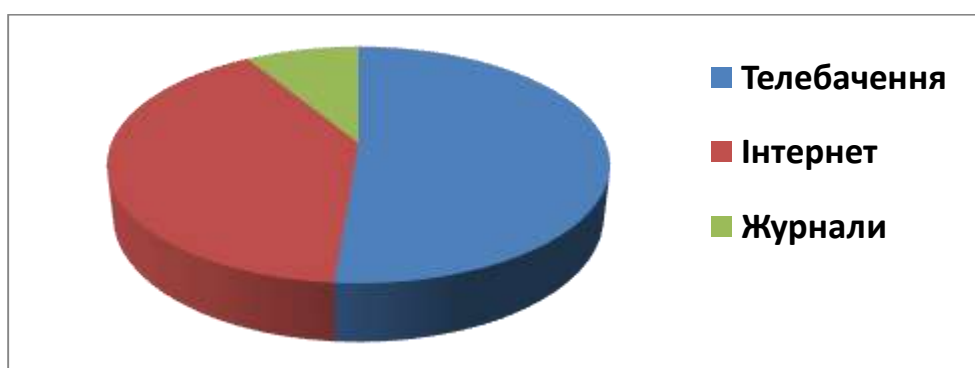

» 19 респондентів (83%) дали позитивну відповідь, а четверо (17%) відзначили те, що не знають цього поняття (Рис.3).

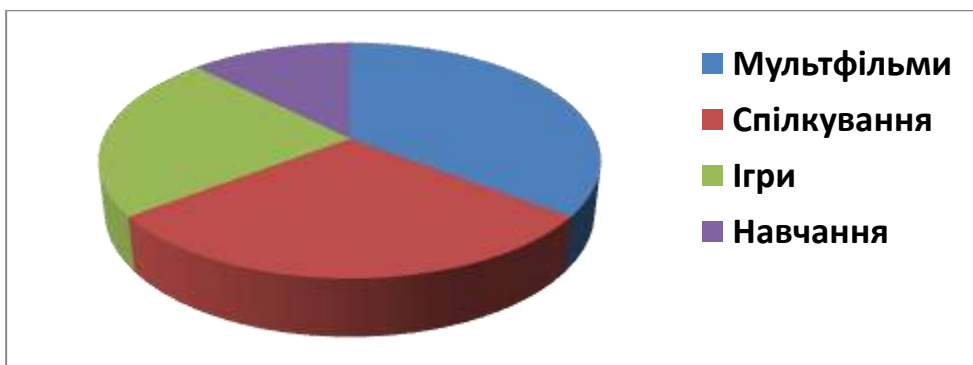
Рис.3. «Чи знаєш ти що таке ЗМІ?»

Наступним запитанням було: «З якого джерела ти отримуєш інформацію найчастіше?», на яке всі школярі (100%) вказали телебачення, 18 учнів (78%) відзначили Інтернет і 4 учні (17%) використовують у якості джерела отримання інформації журнали (Рис.4).

Рис.4. «З якого джерела ти отримуєш інформацію найчастіше?»

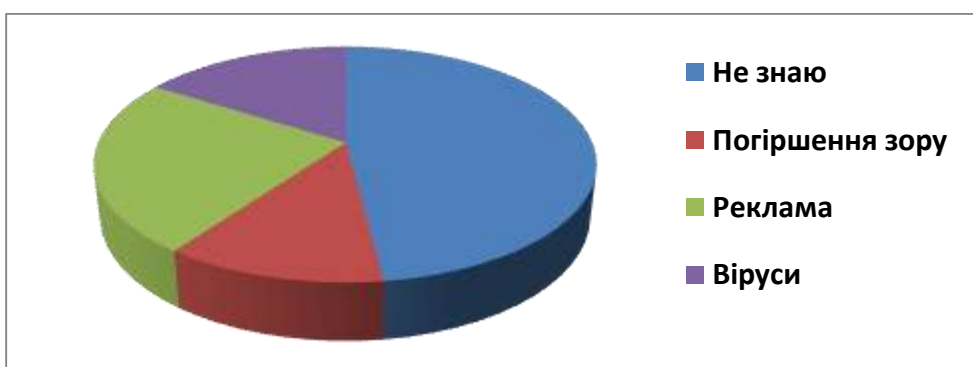
Ще одне запитання «Для чого ти використовуєш Інтернет?» дав наступні результати: 17 осіб (74%) використовують Інтернет для перегляду фільмів і мультфільмів, 14 осіб (61%) спілкуються з друзями, 11 осіб (48%) грають у різні комп'ютерні ігри онлайн і тільки 6 осіб (26%) використовують Інтернет з навчальною метою (Рис.5).

Рис.5. «Для чого ти використовуєш інтернет?»

На запитання «Чи знаєш ти як створювати будь-які файли на комп'ютері (документи, презентації, малюнки)?» 17 учнів (74%) дали позитивну відповідь, а решта 6 (26%) відзначили, що не володіють даними знаннями.

На наступне запитання «Про які небезпеки, що можуть зустрітися в Інтернеті і телевізорі, ти знаєш?», учні відповіли наступним чином: 12 респондентів (52%) не мають уявлення про небезпеки в сфері медіа, 3 особи (13%) вказали – погіршення зору, 6 осіб (26%) відзначили рекламу, і 4 особи (17%) у якості небезпеки виділяють віруси (Рис. 6).

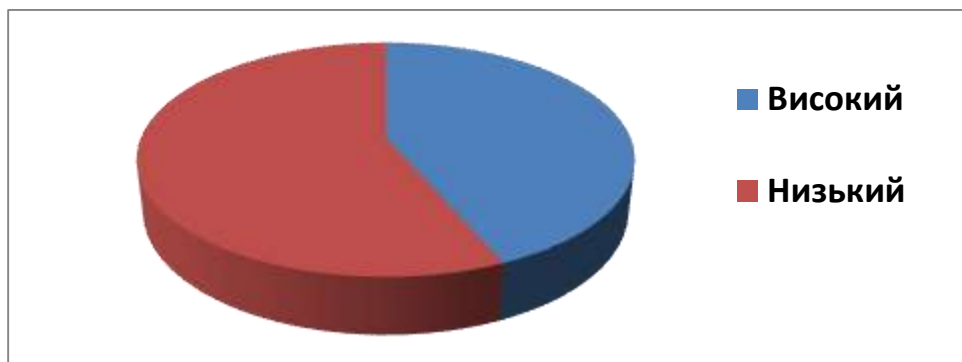

Рис.6. «Про які небезпеки, що можуть зустрітися в Інтернеті і телевізорі, ти знаєш?»

В останньому запитанні, «Чи знаєш ти про заходи безпеки у роботі з Інтернетом?» відповіді розподілилися наступним чином: тільки 6 учнів (26%) дали позитивну відповідь, решта 17 учнів (74%) не знають про заходи безпеки в роботі з Інтернетом.

Після обробки відповідей молодших школярів на задані запитання, були виявлені результати проведеного дослідження, які представлені на рис.

7.

Рис. 7. Результати дослідження рівнів медіаграмотності молодших школярів за інформаційним компонентом

Як видно з рис. 7 у 10 учнів (44%) визначився високий рівень медіаграмотності за інформаційним компонентом. Низький рівень показали 13 учнів (57%).

Проаналізувавши отримані результати, було визначено, що серед цільової групи діагностичного дослідження переважають учні з низьким рівнем медіаграмотності за інформаційним компонентом.

Дані результати дають змогу зробити висновок про те, що молодші школярі не знайомі з поняттям «медіа», не всі знають що таке «ЗМІ», більшість учнів черпають інформацію з телебачення або з Інтернету. Використання комп'ютера відбувається в основному з розважальною та соціальною цілями, і лише у невеликої кількості учнів – з навчальною. Все це означає, що у дітей погано сформовані уявлення про медіа, їх призначення і вибіркоче ставлення до них.

Для вивчення рівня медіаграмотності молодших школярів за мотиваційним компонентом нами використана методика А. Зяцькова, О. Огороднікова «Драбинка мотивів» (див. Додаток В).

Методика «Драбинка мотивів» дозволяє провести діагностику у дітей молодшого шкільного віку і визначити мотиви контактів з медіа.

Школярам пропонуються на окремих картках 8 тверджень, що відповідають пізнавальним і соціально-розважальним мотивам, і запитання «Навіщо потрібен комп'ютер?», потім школярі повинні скласти ступені з

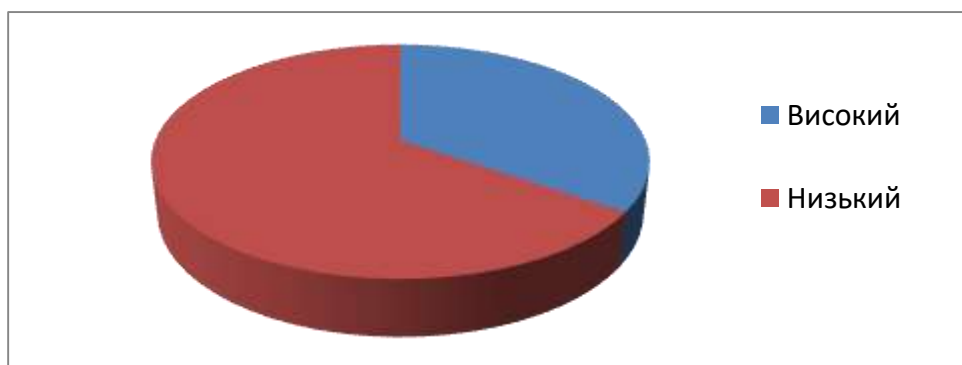
даних тверджень, де перша сходинка буде найголовнішою відповіддю на запитання, а остання – найменш важливою. Таким чином, діти ранжують свої відповіді, складаючи драбинку спонукань.

За результатами отриманих ступенів, потрібно проаналізувати, які мотиви займають перші 4 місця в ієрархії, що є показником високого або низького рівня медіаграмотності.

- високий рівень - якщо 2 пізнавальних і 2 соціально розважальних, можна зробити висновок про гармонійне поєднання;

- низький рівень - якщо ці місця займають 3 або 4 мотиви одного типу, можна констатувати про домінування даного типу мотивів навчання.

Результати проведеного дослідження представлені на рис. 9.

Рис. 9. Результати дослідження рівня медіаграмотності молодших школярів за мотиваційним компонентом

Як показано на рис. 9, високий рівень медіаграмотності молодших школярів за мотиваційним компонентом виявився у 8 осіб (35%). Низький рівень показали 15 учнів (66%).

Таким чином, серед мотивів учнів 4 «А» класу в основному переважають соціально-розважальні мотиви роботи з медіа. Мотиваційний показник більшості респондентів знаходиться на низькому рівні. З цього випливає, що молодші школярі в роботі з комп'ютером більше мотивовані на перегляд фільмів і мультфільмів, спілкування з друзями і комп'ютерні ігри, але також є учні, які використовують комп'ютер в навчальних і пізнавальних цілях.

Для вивчення рівнів медіаграмотності молодших школярів за

діяльнісним компонентом проведено діагностику за допомогою виконання завдань на основі описаних Н. Хилько рівнів діяльнісного компоненту медіаграмотності особистості. Школярам було запропоновано виконати низку завдань для роботи з медіа, що передбачають застосування практичних умінь в роботі з інформацією і медіа-текстами.

Завдання для молодших школярів склалися з наступних етапів:

- 1) Включити комп'ютер і відкрити Інтернет;
- 2) Знайти один мультфільм на свій вибір або вибрати зі списку запропонованих (Петрик П'яточкин, Капітошка, Івасик-Телесик);
- 3) Переглянути мультфільм або його частину;
- 4) Відкрити текстовий редактор;
- 5) Написати 1-2 речення про враження отриманих після перегляду мультфільму;
- 6) Знайти і вставити в документ картинку головного героя мультфільму.

За кожне виконане завдання респонденту присвоювалося по 1 балу. Певна кількість балів відображає певний рівень медіаграмотності.

- 3-6 балів - високий показник медіаграмотності.
- 0-3 бали - найнижчий показник медіаграмотності;

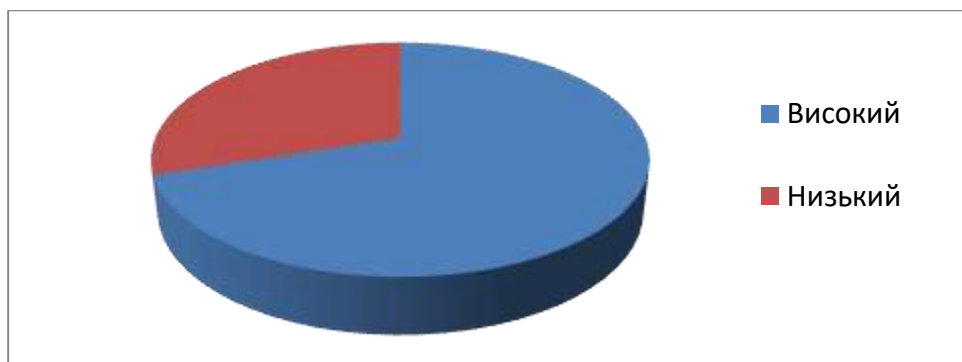
Показники високого рівня медіаграмотності молодших школярів за діяльнісним компонентом:

- практичні вміння самостійного вибору медіатексту;
- володіння навичками створення медіатексту;
- вміння приймати самостійні рішення в роботі з медіа.

Низький рівень медіаграмотності за діяльнісним компонентом:

- слабка вираженість практичних умінь вибору медіатекстів;
- відсутність навичок створення медіатексту;
- не вміння дитини приймати самостійні рішення в області медіа.

За результатами проведення даної методики були виявлені результати, представлені на рис. 10.

Рис.10. Результати дослідження рівня медіаграмотності молодших школярів за діяльнісним компонентом.

З рис. 10 видно, що 16 учнів (70%) повністю впоралися із завданнями і мають високий рівень медіаграмотності, а 7 осіб (30%) впоралися із завданнями частково або не впоралися взагалі і їм властивий низький рівень медіаграмотності.

Згідно з отриманими результатами можна зробити висновок, що більша частина цільової групи діагностичного дослідження має високий рівень діяльнісного компонента медіаграмотності, але є й учні, які мають слабкі практичні знання в галузі медіа.

Таким чином, завдяки проведенню діагностичного дослідження рівнів медіаграмотності молодших школярів за трьома компонентами (інформаційному, мотиваційному, діяльнісному) вдалося визначити, що серед учнів молодших класів є діти, які мають високий рівень знань, мотивації і практичних умінь у сфері медіа, однак у більшості учнів переважає низький рівень медіаграмотності. Це свідчить про необхідність внесення до плану виховної роботи гімназії заходів, спрямованих на формування медіаграмотності молодших школярів.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури, діагностичний експеримент дали змогу обґрунтувати теоретичні основи та окреслити сучасний стан формування медіаграмотності молодших школярів у поза навчальній діяльності. На основі опрацьованих джерел можна зробити висновки та узагальнення до поставлених завдань дослідження:

1. За результатами аналізу сучасної наукової літератури виявлено наявність різних підходів до трактування поняття „медіаосвіта” та його сутності. У контексті нашого дослідження ми послуговуємося визначення цього феномену, яке запропоноване відомим ученим О. Федоровим і є найбільш визнаним у науковій спільноті, а саме: медіаосвіта – це процес розвитку особистості з допомогою і на матеріалі засобів масової інформації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу й оцінки медіатекстів, навчання найрізноманітніших форм самовираження за допомогою медіатехніки.

2. Медіграмотність – це здатність знаходити, оцінювати, аналізувати, передавати інформацію в різних видах діяльності, метою якої є розвиток навичок грамотної взаємодії з медіа; творчих, комунікативних здібностей; критичного мислення; умінь об’єктивного сприйняття, інтерпретації, аналізу та адекватної оцінки медіатекстів.

Основні завдання медіаграмотності спрямовані на розвиток умінь роботи з інформацією, комунікативних здібностей, критичного мислення, навчання правильно «читати» медіатекст і самовиражатися за допомогою нього.

Обґрунтовано основні компоненти медіаграмотності особистості - мотиваційний, контактний, інформаційний (знаннєвий), перцептивний, оцінний, практико-операційний (діяльнісний) та креативний. Означені компоненти відіграють основну роль у формуванні медіаграмотності молодших школярів.

3. За результатами аналізу наукової літератури, було виявлено, що формування медіаграмотності молодших школярів відбувається як і в навчальній, так і у позанавчальній діяльності. Варто зазначити, що позанавчальна діяльність є найбільш оптимальним варіантом формування медіаграмотності молодших школярів.

Процес формування медіаграмотності молодших школярів у позанавчальній діяльності може реалізуватися за допомогою словесних, наочних, практичних, пояснювально-ілюстраційних, репродуктивних, проблемних і частково-пошукових методів.

Серед форм, які ефективно використовуються під час формування медіаграмотності молодших школярів, визначено для кожної з груп (масові, групові та індивідуальні) заходи щодо формування медіаграмотності молодших школярів у позанавчальній діяльності.

4. Діагностика рівнів медіаграмотності молодших школярів була проведена за допомогою трьох методик, а саме: анкетування молодших школярів, методика «Драбинка мотивів» (А.Зяцькової, О.Огородникової) і виконання завдань на визначення діяльнісного компонента за Н. Хилько.

Проаналізувавши отримані результати, було визначено, що серед цільової групи діагностичного дослідження переважають учні (57%) з низьким рівнем медіаграмотності за інформаційним компонентом. Серед мотивів учнів 4 класу в основному переважають соціально-розважальні мотиви роботи з медіа. Мотиваційний показник більшості респондентів (66%) знаходиться на низькому рівні. Більша частина цільової групи (70%) діагностичного дослідження має високий рівень діяльнісного компонента медіаграмотності, але є й учні (30%), які мають слабкі практичні знання в галузі медіа.

Завдяки проведенню діагностичного дослідження рівнів медіаграмотності учнів 4 класу Козацької гімназії за трьома компонентами (інформаційному, мотиваційному, діяльнісному) вдалося визначити, що серед учнів молодших класів є діти, які мають високий рівень знань,

мотивації і практичних умінь у сфері медіа, однак у більшій кількості учнів переважає низький рівень медіаграмотності. Це свідчить про необхідність внесення до плану виховної роботи гімназії заходів, спрямованих на формування медіаграмотності молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Г. М. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності: автореф. дис. канд. пед. наук / Г. М.Алексеева. – Бердянськ, 2013. – 20 с.
2. Андрущенко В. П. Освітня політика (огляд порядку денного) / Андрущенко В. П., Савельєв В. Л. – К.: МП Леся, 2010. – 368 с.
3. Балаєва К. С. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності: автореф. дис. канд. пед. наук / К.С.Балаєва. – Івано-Франківськ, 2015. – 22 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2. Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
5. Бешок Т. В. Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутніх учителів: автореф. дис ... канд. пед. наук / Т. В.Бешок. – Київ, 2014. – 20 с.
6. Библер В.С. Культура. Диалог культур. (Опыт определения). Вопр. Философии / В.С.Библер. – М.: Мысль, 1989. – № 6. – С. 31–39.
7. Богачева Л. С. Компетентность и компетенция как понятийно-терминологическая проблема / Л. С. Богачева // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Уфа, июль 2012 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/60/2556>
8. Богущ А. М. Вплив засобів масової інформації на процес соціалізації особистості дитини / А. М.Богущ // Науковий вісник ПНПУ імені К.Д.Ушинського: педагогічні науки: зб. наук. праць / [редкол.: А.М.Богущ (голов. ред.) та ін.]. – Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2010. – Вип. 5-6. – С. 178–183.
9. Болотова А. К. Психология развития и возрастная психология:

- учебник / А.К.Болотова. – М.: НИУ Высшая школа экономики, 2012. – 526 с.
10. Бондаренко О. Дидактичні умови застосування мультимедійних технологій у процесі навчання педагогічних дисциплін студентів педагогічних університетів: автореф. дис. ... канд. пед. наук / О.Бондаренко. – Черкаси, 2010. – 20 с.
11. Ванюхина Н. В. Психология развития и возрастная психология: учеб. Пособие / Н.В.Ванюхина. – Казань: Познание, 2014. – 132 с.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови. уклад. і голов. ред. В. С. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2009. – 1736 с.
13. Вишнякова С. М. Профессиональное образование. Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С.М.Вишнякова. – М.: НМЦ СПО, 2001. – 538 с.
14. Волкова О. В. Онтогенетический подход к исследованию феномена выученной беспомощности / О.В.Волкова // Медицинская психология в России. 2013. – № 6. – С. 25-32.
15. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С.У.Гончаренко. – К. і Вінниця: ДОВ „Вінниця”, 2008. – 278 с.
16. Григорьев Д. В. Внеурочная деятельность школьников. Методический конструктор: пособие для учителя / Д.В.Григорьев. – М.: Просвещение, 2010. – 223 с.
17. Губанова А. Ю. Медиаконтент для детей как элемент образовательного процесса / А.Ю.Губанова // Медиаобразование. – 2017. – №2. – С. 152-169.
18. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
19. Духаніна Н.М. Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у підготовці магістрів комп'ютерних наук: автореф. дис. канд. пед. наук / Н.М.Духаніна. – Київ : ІВО, 2011. – 20 с.

20. Енциклопедія освіти. АПН України; [голов. ред. В. Г. Кремень]. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
21. Жури́н А. А. Медиаобразование в структуре содержания общего образования / под общ. ред. Е. Л. Вартановой, И. В. Жилавской // Современные тенденции в развитии российского медиаобразования. – М.: Академизд., 2010. Т. 2. – С. 119–127.
22. Заболоцька С. І. Вплив перегляду дошкільниками мультфільмів на їх моральну поведінку / С.І.Заболоцька // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К.: АПН України. – Том XII. Частина 3. К. – 2010. – С. 142–157.
23. Закон України „Про освіту” від 05.09.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
24. Закон України „Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=537-16>
25. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) від 21 квітня 2016 р. № 1-2/7-110 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiyavprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
26. Кочурова Е. Э. Методика внеурочной работы / Е.Э.Кочурова // Начальная школа. – 2016. – №4. – С. 56-59.
27. Кравчишина О. О. Поняття медіа-грамотності в контексті проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів / О.О.Кравчишина // Психологія і педагогіка: актуальні питання: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, Україна, 7–8 квітня 2017 р.). – Харків, 2017. – С. 57–60.
28. Леготина Н. А. Педагогические условия подготовки студентов университета к реализации медиаобразования в общеобразовательных учреждениях: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Н.А.Леготина. – Курган, 2004. – 25 с.

29. Маклюэн Г. М. Понимание Медиа: внешние расширения человека / пер. с англ. В. Николаева; закл. ст. М. Вавилова. – М.: Жуковский, „КАНОН-пресс-Ц”, „Кучково поле”, 2003. – 464 с.

30. Медиаобразование. Российская педагогическая энциклопедия / Т.1. гл. ред. В.В. Давыдов. – М.: Большая российская энциклопедия, 1993. – С. 555.

31. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк; За науковою редакцією В. В. Різуна. – Київ: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.

32. Медіаосвіта. Основи медіаграмотності: навчально-методичний посібник для курсу „Основи медіаграмотності” / укл. С. О. Троян, А.В. Ткачук. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2014. – 128 с.

33. Методологічні засади педагогічного дослідження: монографія / авт. кол.: Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило та ін.; за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. – 248 с.

34. Могилёва В. Н. Психологические особенности дошкольника и их учет в работе с компьютером: учеб. пособие для студ. образовательных учреждений сред. проф. Образования / В.Н.Могилёва. – М.: „Академия”, 2007. – 240 с.

35. Муштавинская И. В. Внеурочная деятельность: содержание и технологии реализации: методическое / Муштавинская И. В., Кузнецова Т. С. Санкт-Петербург: КАРО, 2016. – 256 с.

36. Найдьонова Л. А. Перспективи розвитку медіаосвіти в контексті болонського процесу: процесуальна модель медіакультури / Л.А.Найдьонова // Болонський процес і вища освіта в Україні та Європі: проблеми й перспективи. – Київ, 2007. – С. 162–168.

37. Найдьонова Л. А. Психологічні механізми медіаосвіти дітей різного віку / Л.А.Найдьонова // Особистість у єдиному освітньому

просторі. Збірник наукових тез. наук. Редактори В. В. Пашков, В. В. Савін, А.І.Павленко. – Запоріжжя: ТОВ „Фінвей”, 2012. – 460 с., Т. 1. С. 135–139.

38. Образцов П. И. Профессионально ориентированная технология обучения: особенности проектирования и конструирования / П.И.Образцов. – Орел: AlmaMater. 2003. – № 10. – С. 12-24.

39. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И.Ожегов. – М.: Азбуковник, 2000. – 940 с.

40. Подласый И. П. Педагогика: в 3-х кн., кн. 3: Теория и технологии воспитания: учеб. для студентов вузов, обучающихся по направлениям подгот. и специальностям в обл. «Образование и педагогика» / И.П.Подласый. – М.: Гуманитар, изд. центр ВЛАДОС, 2007. – 463 с.

41. Романовский И. И. Масс-медиа. Словарь терминов и понятий / И.И.Романовский. – М.: Изд-во Союза журналистов России, 2004. – 480 с.

42. Слостенин В. А. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Слостенин В. А. и др. – М.: Академия, 2002. – 576 с.

43. Сорокоумова Е. А. Возрастная психология. Краткий курс / Е.А.Сорокоумова. – СПб.: Питер, 2006. – 208 с.

44. Тупичкина Е. А. Видеотехнологии как средство осуществления образовательного процесса в дошкольном учреждении // Тупичкина Е. А., Олейник Н. В. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [HTTP://WWW.MEDIASHKOLA-PLUS.RU/](http://www.mediashkola-plus.ru/)

45. Федоров А. В. Медиакомпетентность личности: от терминологии к показателям / А.В.Федоров // Инновации в образовании. – 2007. –№ 10. – С. 75-108.

46. Федоров А. В. Медиаобразование: история, теория и методика / А.В.Федоров. – Ростов-н/Д.: ЦВВР, 2001. – 708 с.

47. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности / А.В.Федоров. – М.: МОО «Информация для всех», 2014. – 64 с.

48. Федоров А. В. Терминология медиаобразования / А.В.Федоров //

Искусство и образование. – 2000. – № 2. – С. 33–38. 60

49. Хилько Н. Ф. Экранная культура: медиасистемы и технологии / Н.Ф.Хилько. – Омск: Сиб.филиал Российского ин-та культурологии, 2003. – 104 с.

50. Хлызова Н. Ю. Медиаобразование и медиакомпетентность в эпоху информационного общества / Н.Ю.Хлызова // Вестник Томского государственного университета. – 2011. – № 342. – С. 188-191.

51. Хуторской А. В. Компетентность как дидактическое понятие: содержание, структура и модели конструирования / Хуторской А. В., Хуторская Л. Н. // Проектирование и организация самостоятельной работы студентов в контексте компетентностного подхода: Межвузовский сб. науч. тр. / Под ред. А.А.Орлова. – Тула: Изд-во Тул. гос. пед. ун-та им. Л.Н. Толстого, 2008. – № 1. – С. 117-137.

52. Чекан О. І. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку засобами комп'ютерних технологій: автореф. дис. канд. пед. наук / О.І.Чекан. – Одеса, 2014. – 21 с.

53. Чельшева И. В. Медиаобразование для родителей: освоение семейной медиаграмотности / И.В.Чельшева. – Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ, 2008. – 184 с.

54. Шадриков В. Д. Развитие младших школьников в различных образовательных системах / В.Д.Шадриков. – М.: Логос, 2011. – 232 с.

55. Шаповаленко И. В. Возрастная психология / И.В.Шаповаленко. – М.: Гардарики, 2005. – 349 с.

56. Шариков А. В. Медиаобразование: мировой и отечественный опыт / А.В.Шариков. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.

57. Эльконин Д. Б. Детская психология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Д.Б.Эльконин. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 384 с.

58. Considine D. (1999). Media Education in United States of America. In: Educating for Media and the Digital Age. Country Reports. – Austrian Federal

Ministry of Education and Cultural Affairs & UNESCO. – P. 125–128.

59. Gerbner G. Educators, Activists Organize to Promote Media Literacy in U.S. *The New Citizen*. – 1995. – Vol. 2. № 2. – P. 23–34.

60. Masterman, L.. *Teaching the Media*. – London: Comedia Publishing Group, 1985. – 341 p.

61. *Media Education*. – Paris: UNESCO. 1984. – 406 p.

62. Meyrowitz J. Multiple media literacies. *Journal of Communication*. – 1998. – № 48 (1) . – P. 96–108.

63. *Recommendations...*, 1999: 273-274. Reprint in: *Outlooks...*, 2001: 152; URL: <http://edu.of.ru/medialibrary/>.

ДОДАТКИ*Додаток А***Анкета для учнів 1-4 класів****«Як я використовую медіа вдома»**

1. Чим ти любиш займатися у вільний час?
2. Що ти зазвичай дивишся по телевізору?
3. Скільки часу ти проводиш вдома за комп'ютером?
  - а) менше двох годин на день;
  - б) більше двох годин в день
4. Чи читаєш ти вдома газети або журнали?
  - а) Так;
  - б) Ні
5. Чи обговорюєте ви з батьками будь-які фільми, мультфільми, телепередачі вдома?
  - а) Так;
  - б) Ні

Анкета для учнів 1-4 класів**«Що я знаю про медіа?»**

1. Чи знаєш ти що таке «медіа»?
  - а) Так;
  - б) Ні
2. Чи знаєш ти, що таке ЗМІ (засіб масової інформації)?
  - а) Так;
  - б) Ні
3. З якого джерела ти отримуєш інформацію найчастіше?
4. Для чого ти використовуєш Інтернет?
5. Чи знаєш ти як створювати будь-які файли на комп'ютері (документи, презентації, малюнки)?
  - а) Так;
  - б) Ні
6. Про які небезпеки, що можуть зустрітися тобі в Інтернеті і телевізорі, ти знаєш?
7. Чи знаєш ти про заходи безпеки у роботі з Інтернетом?
  - а) Так;
  - б) Ні

Методика «Драбинка мотивів»

(розроблена А.С. Зяцьковою, О.В. Огородніковою)

Мета: визначити рівень медіаграмотності молодших школярів в межах мотиваційного показника.

Хід проведення: школярам пропонуються на окремих картках 8 тверджень, відповідних пізнавальним і соціально-розважальним мотивам і запитання «Навіщо потрібен комп'ютер?», потім школярі повинні скласти сходишки з даних тверджень, де перший щабель – це найголовніша відповідь на запитання, а остання – найменш важлива. Таким чином, діти ранжують свої відповіді, складаючи драбинку спонукань.

Твердження, які пропонуються дітям на картках:

- Шукати цікаву інформацію.
- Навчитися робити презентації.
- Виконувати домашнє завдання.
- Читати цікаві пізнавальні статті.
- Дивитися фільми і мультфільми.
- Спілкуватися з друзями по листуванню.
- Слухати музику.
- Грати в комп'ютерні ігри.

Обробка результатів: виходячи з отриманих ступенів, потрібно проаналізувати, які мотиви займають перші 4 місця в ієрархії, що визначить показник високого або низького рівня медіаграмотності.

високий рівень - якщо 2,3 або 4 пізнавальних мотиви займають перші місця;

низький рівень - якщо ці місця містять 3 або 4 соціально-розважальних мотиви.

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Петрук Дар'я Сергіївна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;

- принципів та правил академічної доброчесності;

- нульової толерантності до академічного плагіату;

- моральних норм та правил етичної поведінки;

- толерантного ставлення до інших;

- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;

- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;

- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

- надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

- не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

- своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

- не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

- підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

- поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

- не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

- відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

- запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

- не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

- не підроблювати документи;

- не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

- не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
- не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____
(дата)

_____
(підпис)

Даря Петрук
(ім'я, прізвище)

ДОВІДКА**про перевірку на текстові збіги у Науковій бібліотеці**

кваліфікаційної роботи СВО Бакалавр

спеціальності 013 Початкова освіта (заочна форма)

Автор роботи	Петрук Д.
Назва роботи	Формування медіаграмотності молодших школярів
Факультет	Педагогічний факультет
Науковий керівник	доцент Коткова В.В.
Роботу перевірено за допомогою програмного засобу	Unicheck
Ідентифікаційний номер роботи	ID файлу: 1002697115
Результати перевірки	Схожість 4,39 %

Директорка Наукової бібліотеки

Нателла АРУСТАМОВА

Бібліотекарка I категорії

Стефанія Соболь